

Рівненський державний гуманітарний університет
Наукова бібліотека
Кафедра бібліотекознавства і бібліографії
Кафедра культурології

***БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ***

*Збірник матеріалів науково-практичної
конференції, присвяченої 65-річчю заснування
Наукової бібліотеки РДГУ 28 серпня 2009 р.*

Рівне-2009

УДК 027.7(477)
ББК 78.34(4Укр)
Б 59

Бібліотека вищого навчального закладу в умовах реформування вищої освіти України: досвід та перспективи [Текст]: зб. матеріалів наук.-практ. конф., присвяченої 65-річчю заснування Наукової бібліотеки РДГУ, 28 серп. 2009 р. / за ред.: С.Н. Грипич, Г.П. Семенюк. – Рівне: РДГУ, 2009. – 96 с.

Відповідальний за випуск:

Грипич С.Н. –
директор Наукової бібліотеки РДГУ

Рецензенти:

Кметь В.Ф. –
директор Наукової бібліотеки Львівського
Національного університету ім. І.Франка, голова
методичного об'єднання бібліотек ВНЗ Західного
регіону України, кандидат історичних наук, доцент

Жук В.М. –
зав. кафедри бібліотекознавства і бібліографії
Рівненського державного гуманітарного
університету, кандидат педагогічних наук, доцент

Збірник складений на основі матеріалів науково-практичної конференції, присвяченої 65-річчю заснування Наукової бібліотеки РДГУ. До нього увійшли тексти доповідей, в яких висвітлено різноаспектну діяльність університетської бібліотеки на сучасному етапі та окреслені перспективи на майбутнє.

Затверджено до друку науково-методичною радою РДГУ,
протокол № 4 від 21 травня 2009 р.

*Наукова бібліотека РДГУ
м. Рівне, вул. Остафова, 31*

УДК: 027.7:378.001.73(477.81)

С.Н. ГРИПІЧ

*доцент РДГУ, директор Наукової
бібліотеки Рівненського державного
гуманітарного університету*

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РДГУ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

***Резюме.** Представлений аналіз стану та перспективи розвитку наукової бібліотеки РДГУ.*

***Ключові слова:** вища освіта, реформування освіти, обслуговування читачів, інформаційна діяльність, довідково-бібліографічна робота, документооблік, довідково-пошуковий апарат, інноваційний розвиток, комп'ютеризація, електронний каталог, бази даних, Web-сайт, науково-методична діяльність, підвищення кваліфікації.*

Упродовж 2008-2009 навчального року наукова бібліотека РДГУ визначила пріоритети своєї діяльності відповідно до завдань сучасної вищої школи, які виникли на основі входження України у світовий освітній простір, впровадження кредитно-модульної системи навчального процесу.

Оскільки бібліотека вищого навчального закладу є обов'язковим структурним підрозділом вищих навчальних закладів, то всі стратегічні освітньо-виховні завдання, які належить вирішувати вищій школі, трансформуються в завдання і діяльність бібліотеки.

Сьогодення диктує нову модель бібліотеки, вимагає наповнення її роботи новим змістом, виокремлює її пріоритетні напрямки розвитку, а саме: підвищення інформаційної, освітньої, виховної, пізнавальної функцій, які включають найповніше інформаційне забезпечення навчально-виховного та науково-дослідницького процесів, надання інформаційно-методичної допомоги студентам, викладачам, співробітникам в оволодінні різноманітними науками і організації навчально-виховного процесу. Свою діяльність наукова бібліотека РДГУ проводить спільно з ректоратом ВНЗ згідно з планом навчально-виховної та науково-дослідної роботи на навчальний рік, керуючись головними завданнями, що стоять перед професорсько-

викладацьким складом у поточному навчальному році з питання підвищення якості знань, удосконалення навчально-виховного та науково-дослідницького процесів на основі впровадження нових технологій навчання.

Сьогодні бібліотеки ВНЗ займають провідні позиції у вирішенні завдань побудови інформаційного суспільства. Їхня діяльність підпорядкована реалізації вимог щодо трансформації України до інформаційного суспільства, до яких відносяться: формування єдиного інформаційно-комунікативного простору як частини світової інформаційної інфраструктури, створення системи забезпечення прав громадян на отримання, розповсюдження і використання інформації, підвищення рівня освіти, науково-технічного і культурного обміну.

Бібліотека – одна із небагатьох структур, здатних надати комплексну інформаційну допомогу.

Усі зміни, що відбуваються в країні, суттєво змінили роль і місце бібліотеки в суспільстві, поставили перед нею нові вимоги та завдання, обумовили перегляд старих підходів до організації роботи, пошуку нових шляхів розвитку.

Діяльність бібліотеки спрямовується на виконання всіх стратегічних освітньо-виховних завдань, що полягають у поступовому переході на якісно новий рівень роботи – моделювання бібліотечного простору, який здатний задовольняти інформаційні потреби читачів шляхом створення максимально-можливого, за наших умов, доступу до бібліотечних ресурсів, створення такого середовища, компоненти якого відповідатимуть особливостям розвитку читачів, допомагатимуть реалізувати їх різноманітну мотивацію.

Враховуючи сучасні вимоги, що висуваються до вищої освіти, і на основі проведеного аналізу роботи бібліотеки РДГУ потрібно наголосити, що бібліотека працювала в напрямку вдосконалення всіх ланок своєї діяльності на основі впровадження інноваційних форм і методів бібліотечної роботи та новітніх інформаційних технологій.

У відповідності до завдань РДГУ, планів роботи та „Концепції розвитку бібліотеки...” проводилась значна робота з розширення інформаційного потенціалу бібліотеки за рахунок формування фонду: створення власних інформаційних ресурсів і придбання повнотекстових БД; розширення номенклатури інформаційної продукції і послуг з орієнтацію на можливості інформаційних технологій, сприяння впровадженню кредитно-модульної системи навчання; забезпечення документами та інформаційними ресурсами навчально-педагогічної і науково-дослідної діяльності університету; створення умов доступу користувачам до інформаційних ресурсів бібліотеки й удосконалення сервісних послуг; формування

інформаційної культури користувачів, популяризація всіх ресурсів бібліотеки, її діяльності та ін.

Чільне місце у діяльності бібліотеки займала наукова робота. У першу чергу, це випуск науково-допоміжних і рекомендаційних покажчиків літератури, участь у підготовці та проведенні Всеукраїнських і обласних наукових конференцій, семінарів; здійснювалися соціологічні маркетингові дослідження та інші наукові проекти.

Закріплений за бібліотекою статус інформаційного центру з питань педагогіки і психології визначав пріоритетність наших інформаційних функцій, які ми прагнули зробити адекватними рівню завдань, що вирішує сучасна вища школа.

На допомогу духовному й інтелектуальному розвитку студентів була спрямована і культурно-просвітницька робота університетської бібліотеки.

Робота спрямовувалась на підвищення фахового та професійного рівня наших працівників, а також на відповідне науково-методичне забезпечення їх діяльності.

Бібліотека співпрацювала та координувала свою діяльність із бібліотеками інших навчальних закладів України, державними та зарубіжними установами, громадськими і благодійними організаціями в питаннях документообміну, бібліотечної, бібліографічної та інформаційної діяльності.

У 2008-2009 навчальному році в бібліотеці університету значна увага приділяється обслуговуванню користувачів, своєчасному і повному виконанню їх запитів з урахуванням завдань, які ставить вища школа для підготовки фахівців.

Ефективність обслуговування читачів здійснюється завдяки продуманій структурі бібліотеки, режиму її роботи, складу фондів, довідково-пошуковому апарату, налагодженій системі інформування, спектру бібліотечних послуг, прискоренню процесу документовидачі, упередженню та скороченню кількості незадоволених запитів користувачів, а також створенню для них комфортних умов.

Обслуговування читачів бібліотеки проводилось за такими принципами:

- диференційований підхід до кожного з них;
- вивчення читацьких інтересів, виконання їх індивідуальних запитів;
- виховання інформаційної культури студентів.

Багато уваги приділялось вивченню запитів користувачів. Зокрема, було проведене комплексне соціологічно-маркетингове дослідження „Наукова бібліотека РДГУ очима своїх користувачів” (за участю інституту соціальних досліджень РДГУ). Результати

дослідження дали нам змогу визначити подальші плани й перспективи щодо вдосконалення своєї діяльності, в тому числі й функції обслуговування.

Наукова бібліотека РДГУ володіє значними і різноманітними інформаційними ресурсами та засобами інформаційної взаємодії, її діяльність спрямована на виконання всіх освітньо-виховних завдань.

Процес виховання та подальший розвиток студентства потребує постійних пошуків оптимальних освітніх і духовних умов його формування відповідно до вимог нашого сьогодення. Але вже зараз молоді не достатньо звичайних інформаційних і культурних ресурсів, що ми пропонуємо їм як бібліотека з традиційно організованим функціонуванням. Виникає потреба створення віртуального бібліотечного простору. Це й буде однією із розширених форм і методів культурно-просвітницької роботи бібліотеки.

Ми працюємо з молоддю, формуючи її світогляд за допомогою книги. Коли говорять, що бібліотека вищого навчального закладу переобтяжена багатьма функціями, а культурно-просвітницька робота є ніби-то неважливою ділянкою, то це, на нашу думку, велика помилка. Ми не повинні відмовлятися від виховної роботи серед студентства, тому що в процесі виховання студенти краще пізнають духовні, культурні цінності, опановують сучасні технології. Успіх цього процесу полягає у спільній праці викладачів і працівників бібліотеки.

Бібліотека ВНЗ може не лише надавати допомогу у вирішенні проблем навчання і розвитку, але впливати на формування як інтелектуального, так і культурного середовища в межах навчального закладу.

Метою культурно-просвітницької роботи є розкриття фондів та інформаційної діяльності бібліотеки, а також сприяння громадянському, естетичному, моральному, інтелектуальному вихованню студентів. Робота ведеться згідно з планами, які відображають інформацію про історію і сьогодення нашого суспільства, культурне й наукове життя, розвиток пізнавальних інтересів молоді та поглиблення навчального процесу у ВНЗ. Організуються заходи різних форм: літературні і тематичні вечори, презентації, бесіди, усні журнали, бібліографічні огляди, виставки літератури та ін.

Впродовж навчального року довідково-бібліографічна та інформаційна діяльність бібліотеки спрямувалась на створення відповідних умов та сервісних послуг для ефективного використання документних та інформаційних ресурсів і зручного доступу до них. Основними напрямками бібліографічного інформування були:

- аналітико-синтетична обробка документів;
- удосконалення ДПА в картковій та електронній формі;

- довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування читачів;
- науково-видавнича діяльність;
- формування інформаційної культури користувачів.

Головним джерелом інформування слугував довідково-пошуковий апарат бібліотеки. Це ретельно сформована система різноаспектних за пошуковими можливостями каталогів, картотек, електронних баз даних, які постійно удосконалювались та поповнювались новою інформацією.

Довідково-бібліографічне інформування здійснюється шляхом виконання різних типів довідок та надання консультацій, повнота і оперативність яких залежить від активного використання об'єднаних інформаційних традиційних і електронних ресурсів та засобів пошуку в них.

Інформаційна робота проводиться у відповідності з основними напрямками навчальної і наукової діяльності РДГУ. При цьому застосовується диференційований підхід щодо читацького та цільового спрямування інформаційних запитів.

Зміст інформаційно-бібліографічної діяльності визначається особливостями діяльності нашого навчального закладу й інтересами викладачів, студентів та співробітників. Інформаційно-бібліографічна робота ведеться диференційовано, використовуються індивідуальні, групові та масові форми роботи.

Для визначення ефективності індивідуального інформування є зворотній зв'язок, якого ми не отримуємо. Групове інформування викладачів відбувається шляхом складання бібліографічних покажчиків нових надходжень, списків літератури з актуальних педагогічних проблем, з питань навчання і виховання, з методики викладання окремих дисциплін. Бібліотека використовувала різні форми та методи індивідуального, групового та масового інформаційного забезпечення. Це такі як: „День інформації”, „День кафедри”, „День факультету”, а також бібліографічні огляди літератури та виставки-перегляди, в т.ч. й аудиторні найрізноманітнішої тематики.

Бібліотека продовжує свою діяльність як інформаційний центр з питань педагогіки і психології, основними функціями якого є перебудова інформаційного середовища у відповідності до вимог освіти і виховання в Україні та освоєння новітніх технологій, які розширюють користувачам доступ до інформації. Сформована та регулярно поповнюється картотека наукових праць викладачів університету. Вона представлена і в традиційному (картковому) та електронному вигляді. Зазначимо, що результатом бібліографічної роботи в цьому напрямку став вихід у світ біобібліографічних покажчиків.

Однією із важливих ділянок інформаційного забезпечення є науково-видавнича діяльність, тому бібліотека продовжує роботу з підготовки та самостійного випуску рекомендаційних та науково-допоміжних бібліографічних покажчиків і списків літератури, у виборі тематики яких звертається увага на актуальність і новизну, а також на потреби навчального і наукового процесу.

У відповідь на численні запити читачів бібліотека продовжує роботу над створенням та постійним поповненням прес-бібліодайджестів: „РДГУ: минуле і сьогодення”, „Проблеми вищої школи”, „Сценарії виховних заходів”, „На допомогу науковцям”.

Студент і книга – нероздільний надійний стабільний тандем, який крокує завжди разом. Саме книга породжує нові думки, виховує духовність. І що найважливіше – книга ніколи не підводила, не зраджувала, а ставала підтримкою, опорою на шляху до знань. Вона дозволяла збагачуватися знаннями, розширювати кругозір, народжувати інтелектуальний потенціал.

Взаємовідносини між студентом і бібліотекою починаються, власне, з лекції бібліотекаря для першокурсників. Важливою ланкою діяльності бібліотеки є проведення бібліотечно-бібліографічних занять зі студентами (тепер: „Інформаційна культура студентів”). Їхня мета – не тільки формувати у студентів свідоме і зацікавлене ставлення до книги, вміння правильно обирати і читати книгу, але й формувати бібліотечно-бібліографічну грамотність, яка дає змогу виробити навички роботи з інформацією, гарантує їм можливість оволодіти вмінням вести інформаційний пошук і використовувати інформацію далі. Добре було б, щоб у навчальні плани університету була включена дисципліна „Інформаційна культура студента”. Власне, над розробкою відповідної програми ми зараз працюємо. Потрібно, щоб вона офіційно читалась студентам I курсу всіх факультетів. Дисципліна має включати лекційний матеріал, що передбачає подачу теоретичних принципів інформаційної культури та її значення в інформаційному суспільстві, а також практичні заняття, які мають складатися із самостійних завдань для інформаційного забезпечення процесу навчання. Переконані, що невдовзі до неї будуть підготовлені програма та методичні матеріали.

Важливою складовою роботи Наукової бібліотеки РДГУ є діяльність, спрямована на інформаційне забезпечення наукового процесу університету. Необхідна допомога надавалась професорсько-викладацькому складу, аспірантам, студентам у підборі інформаційних джерел до дисертацій, дипломних робіт, оформлення списків літератури, присвоєння класифікаційних індексів на їхні книги та наукові статті.

До міжнародних, Всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференцій, нарад, семінарів, відповідно до їх тематики,

бібліотека організовувала виставки-перегляди літератури та здійснювала випуск необхідних науково-допоміжних і рекомендаційних науково-допоміжних покажчиків літератури.

Ми також брали участь у роботі наукових товариств і гуртків, які діють на кафедрах і факультетах університету. Зокрема, співпрацювали з науковим товариством „Афіна”, яке діє на кафедрі культурології РДГУ.

Також традиційно проводили бібліографічні огляди літератури відповідної тематики для студентів 3-го курсу під час вивчення навчальної дисципліни „Науково-дослідна робота студентів: організація, методологія, інформаційне забезпечення”.

Одним із аспектів забезпечення користувачів інформацією про ресурсний потенціал бібліотеки та її сервіс є рекламно-іміджева діяльність. В арсеналі найбільш використовуваних засобів були різноманітні інформаційні заходи, публікації у збірниках наукових праць РДГУ, а також рекламні буклети, оголошення тощо.

Документний фонд Наукової бібліотеки РДГУ складають паперові та електронні видання. Це значний за обсягом та універсальний за складом інформаційний ресурс, що поєднує бібліотечні документні фонди (**517593** примірників), електронний фонд документів (**219** назв).

Намагаючись забезпечити повноцінне інформування навчально-виховного та науково-дослідницького процесів, наукова бібліотека РДГУ приділяє велику увагу проблемам, які пов'язані з пошуком інформації. Носіями інформації є передусім друковані видання, що зобов'язує нас систематично вивчати фонди бібліотеки, займатися поточним комплектуванням, доукомплектуванням, передплатою періодичних видань. Незаперечним є той факт, що якісний та кількісний склад фонду бібліотеки ВНЗ, який відповідає потребам студентів і викладачів, безпосередньо впливає на реалізацію мети ВНЗ – навчання та виховання студентів, надання їм оптимальних можливостей для отримання вищої освіти та високої культури.

Комплектування фонду традиційними та електронними джерелами інформації залишається одним із головних напрямків діяльності бібліотеки. У цьому процесі враховується профіль і специфіка нашого університету, новітні завдання та технології навчання і виховання, контингент користувачів, вимоги навчальних планів, програм тощо.

Партнерськими є взаємовідносини бібліотеки й університету у вирішенні проблем формування фондів. У першу чергу, це взаємозв'язок бібліотеки і кафедр у питаннях профільного формування фонду та спільному редагуванні картотеки книгозабезпечення навчального процесу РДГУ та картотеки навчальних програм.

Пріоритетними у комплектуванні фондів навчальною та методичною літературою є нововведені навчальні дисципліни та спеціальності. Особлива увага приділяється формуванню фондів україномовними навчальними виданнями, затвердженими або рекомендованими Міністерством освіти і науки України. Ще раз наголошуємо, що бібліотека постійно працює не тільки над кількісним зростанням, але і над якісним складом наших фондів, їх обліком, обробкою, розстановкою.

Упродовж навчального року бібліотека продовжувала роботу з якісного формування довідково-пошукового апарату. На весь потік нових надходжень здійснюється ретельна аналітико-синтетична обробка документів.

Довідково-пошуковий апарат університетської бібліотеки ведеться в картковій (традиційній) та електронній формах.

Як засіб ведення ДПА в електронному режимі, у бібліотеці функціонує комп'ютерна програма системи „УФД/Бібліотека” та повнотекстова нормативно-правова база інформаційно-пошукової комп'ютерної системи „Консультант”.

В електронній формі бібліотека продовжувала формувати: електронний каталог на нові надходження та на видання, записи яких заносились до бази даних електронного каталогу ретроспективно. Це книги з різних галузей знань, які вийшли друком в період з 1995 до 2002 рр.

Крім цього, бібліотека здійснювала роботу зі створення таких бібліографічних баз даних:

- наукових праць викладачів РДГУ;
- авторефератів дисертацій, які надходять до наукової бібліотеки РДГУ;
- періодичних видань, які отримує університетська бібліотека;
- комплектування (попередніх замовлень на літературу);
- книгозабезпечення навчального процесу РДГУ.

Програма комп'ютеризації нашої бібліотеки здійснюється у таких напрямках:

- розширення мережі і технічної бази;
- удосконалення роботи з програмною комп'ютерною системою „УФД/Бібліотека” (нашим базовим програмним забезпеченням);
- створення електронного каталогу та бібліографічних баз даних;
- формування повнотекстових електронних ресурсів;
- сервіс та послуги читачам;
- використання зовнішніх мереж і технологій.

У бібліотеці функціонує локальна комп'ютерна мережа, яка змонтована із 9 ПК (в т.ч. і 1 серверу). На основі комп'ютерної

програмної системи „УФД/Бібліотека” ми продовжуємо формувати електронний каталог, до складу якого входять записи нових книг, брошур, статей із журналів та частин документа, CD. База даних електронного каталогу нараховує **102930** записів. Електронний каталог поповнюється не тільки новими находженнями літератури, але і за рахунок ретроконверсії фонду.

В електронному режимі здійснюється інтегрований та диференційований облік нових надходжень літератури, а також проводяться відповідні технологічні операції з ліквідації з електронного каталогу та баз даних книг і періодичних видань, які вилучаються із фондів бібліотеки.

Ми продовжуємо формувати фонди своєї бібліотеки і повнотекстовими ресурсами. Це CD-ROMи, які надходять від видавництв та книготоргової мережі. Університетська бібліотека продовжує передплачувати повнотекстову базу даних комп’ютерної інформаційно-пошукової системи „Консультант”. Фонд наукової бібліотеки поповнюється і завдяки електронним копіям друкованих видань, підготовлених викладачами кафедр та виданих редакційно-видавничим центром нашого університету.

Щодо сервісу та послуг читачам, то робота в цьому напрямку була спрямована на виконання всіх необхідних процесів і операцій зі зберігання, інформування, використання і доставки електронних ресурсів. Щотижня здійснюється архівування всіх баз даних нашої бібліотеки. За допомогою електронного каталогу та всіх наявних баз даних користувачі університетської бібліотеки отримують різноманітні бібліографічні довідки. Читачі мають можливість знайомитись з бібліографічними покажчиками та посібниками, створеними нашою бібліотекою в електронному варіанті.

Використовуються також і зовнішні електронні мережі та технології. Бібліотеку підключено до мережі Internet. Ми підтримуємо свою сторінку на загальноуніверситетському сайті. У 2008 році розпочали роботу, спільно із студентами факультету математики та інформатики, над створенням окремого Web-сайту для нашої бібліотеки.

В останні роки одним із важливих пріоритетів своєї діяльності бібліотека вважає створення автоматизованих систем, впровадження нових інформаційних технологій. При цьому ми повинні працювати над виконанням основної функції інформаційного центру університету, використовуючи для цього найрізноманітніші електронні ресурси.

Для успішного забезпечення навчального, наукового та управлінського процесів бібліотека у своїй роботі зобов’язана відводити істотне місце для виконання автоматизованих процесів. У

2002 році, придбавши програму „УФД/Бібліотека”, ми лише формально створили відділ автоматизації та комп’ютерної підтримки, забезпечивши фактично відповідною нормативною та робочою документацією.

Завданням цього (формально створеного, але фактично вкрай необхідного) підрозділу має бути розробка загальної структури бібліотечної мережі, її оновлення та модернізація, впровадження нових технологій, формування інфраструктури для задоволення потреб бібліотеки в інформаційних технологіях. Адже придбане нами комп’ютерне забезпечення (програма „УФД/Бібліотека”) дозволяє нам проводити повний комплекс робіт від замовлення літератури та її обробки до реєстрації читачів, і працювати в мережі одночасно великій кількості користувачів. Фактично створений, але не впроваджений (знову ж з причин, які не від нас залежать) власний Web-сайт, надасть широкі можливості для користувачів при використанні ЕК (нових надходжень та ретроспективної конверсії), повнотекстових БД.

Впровадження нових інформаційних технологій у всі сфери бібліотечної роботи докорінно змінить діяльність бібліотеки, яка спрямована на впровадженні послуг нового рівня. Своєчасне інформування, ефективність задоволення потреб читачів, престиж бібліотеки, її рекламу сьогодні має забезпечити Web-сайт, який дозволить розширити та урізноманітнити спектр бібліотечно-інформаційного сервісу. Упродовж минулого навчального року над його створенням ми працювали спільно з факультетом математики та інформатики. Сайт буде візитною карткою бібліотеки, на якій повинна розміщуватися загальна інформація, що виключатиме історичну довідку, основні кількісні показники, об’єм фонду, щорічну кількість читачів, книговидачі, відвідування, режим роботи, структуру, правила користування, контактну інформацію та ін.

Але одним із найважливіших складових сайту, будуть ресурси бібліотеки. Саме над цим нам необхідно працювати. Тут велика увага буде надаватися питанню створення Web-сайту бібліотеки, ще одному важливому елементу - ЕК бібліотеки на її документний фонд та аналітичні матеріали. Наша система („УФД/Бібліотека”) дозволяє робити пошук за різними параметрами (ключові слова, автор, заголовок, рік видання тощо). Коли сайт бібліотеки запрацює, то ми зможемо виставляти тут навіть звичайні списки літератури відповідно до найактуальніших читацьких запитів. Регулярне поповнення електронних БД підвищують оперативність бібліографічного інформування читачів. Ми зможемо через сайт популяризувати видання університету, представляючи їх зміст, нові праці викладачів та анотації до них.

Web-сайт бібліотеки буде відігравати значну роль не лише в забезпеченні інформаційної, освітньої і наукової підтримки професорсько-викладацького складу і студентів університету, але й у наданні методичної допомоги (в тому випадку, якщо з часом, ми станемо членами корпоративної системи).

Отож, створення Web-сайту – це складний процес. Його сторінки повинні постійно і регулярно поновлюватися. При цьому ефективна реалізація проекту сайту можлива за умов наявності команди кваліфікованих, зацікавлених творчих спеціалістів-бібліотекарів. Сайт повинен бути не лише інформативним та функціональним, але й привабливим та легкодоступним. На жаль, усе це здебільшого здійснюють бібліотекарі самотужки (в нашому випадку за допомогою студентської бакалаврської роботи) та звертаючись до досвіду інших бібліотек, а найчастіше, емпіричним шляхом. На сьогодні немає методичних розробок зі створення проектів Web-сайтів. Саме від кваліфікованого підходу до організації сайту залежатиме його життєздатність. Отже, будемо сподіватися, що в нашому випадку так і буде.

Сучасні навчальні програми, сьогодні доволі часто змінюються, стають більш гнучкими та динамічними. Усе більше уваги приділяється самостійній роботі студентів, яка неможлива без звернення до документальних джерел (книг, електронних книг тощо). І саме в цьому випадку важко переоцінити роль бібліотек. Бібліотека ВНЗ сьогодні повинна виступати вже більш не як сховище інформації, а як посередник між користувачами та інформацією. Для того, щоб бути сучасною бібліотекою, ми повинні надавати своїм користувачам доступ не лише до традиційних ресурсів, а й до електронних, в т.ч. і до Інтернету.

Наша бібліотека, працюючи з інформаційними ресурсами, ставить за мету їх систематизацію і створення для роботи з ними пошукового апарату. Так, власне, було завжди. Якщо раніше в якості подібного апарату виступали традиційні каталоги та картотеки, то сьогодні це їх аналоги – в електронному вигляді. Ми в своїй діяльності не відмовляємося від традиційного, але нарощуємо (в т.ч. ретроконверсію) електронний пошуковий апарат. Цю інформацію плануємо розмістити на сайті бібліотеки. Наші користувачі будуть мати можливість отримати повну інформацію про наявність того чи іншого документу. Так само, при наявності власного сайту, ми можемо надавати в користування і тематичні бази даних.

У нинішніх умовах діяльність нашої бібліотеки спрямована на участь у формуванні і реалізації сучасної бібліотечної політики; в методичному забезпеченні діяльності бібліотеки в умовах інтенсифікації розвитку освітнього та наукового процесів; в розширенні інформаційної бази бібліотеки, в налагодженні зв'язків

наукової бібліотеки з бібліотеками інших систем і відомств науковими закладами.

Розуміючи, що в сучасних умовах недостатньо традиційних документальних ресурсів, ми повинні приділяти увагу широкому впровадженню в практику інформаційного обслуговування електронних ресурсів. Зазвичай основою для всієї цієї роботи є наявність електронного каталогу наукової бібліотеки РДГУ (формується з 2002 р.)

Крім створення ЕК, основними напрямками діяльності бібліотеки, в плані створення інформаційного середовища, є:

- формування бази даних власних повнотекстових ресурсів (придбання книг на компакт-дисках, формування повного електронного архіву наукових збірників РДГУ);
- забезпечення доступу науковців до повнотекстових баз даних;
- інформаційно-консультативна навчальна та популяризаторська робота.

Електронний каталог – перший результат діяльності бібліотеки зі створення електронних ресурсів, що має на меті оперативне розкриття фондів для інформаційного забезпечення користувачів. ЕК наукової бібліотеки РДГУ містить бібліографічну інформацію, яка є результатом науково-аналітичної обробки всіх видів та типів видань, усіх носіїв інформації, що надходять до бібліотеки.

Продовжується робота з ретроконверсії документів. Не зайвим було б підготувати і віддрукувати буклет „Електронна інформаційна база даних”, „Електронний каталог Наукової бібліотеки РДГУ”, що містив би основні характеристики і можливості електронного каталогу.

Враховуючи потребу користувачів в отриманні якомога повнішої і всебічної інформації про бібліотечні фонди, нові надходження до бібліотеки, ми повинні активно працювати над створенням повнотекстових електронних баз даних. Чому б не створити щось типу „РДГУ на сторінках преси” за методом, який раніше називався просто – відбір літератури та її аналіз, а тепер – „прес-моніторинг”.

В Україні розвиток бібліотек ВНЗ вступає в фазу поступової трансформації в бібліотечно-інформаційні центри та їх об'єднання на корпоративних засадах. Так, інформатизація суттєво має змінити зміст і характер діяльності бібліотек ВНЗ.

У нашому випадку йдеться про необхідність створення адекватного інформаційно-освітнього середовища, зорієнтованого на реалізацію цілей навчальної діяльності як ефективного механізму отримання якісних знань. Перехід до цієї інформаційної реальності породжує певні (а в більшості своїй) проблеми.

У першу чергу, це пов'язано із створенням умов для бібліотек щодо представлення якісного інформаційного забезпечення з використанням новітніх інформаційних технологій. Утворенню корпоративного об'єднання бібліотек повинна передувати велика підготовча робота, яка передбачає вивчення системи бібліотек, рівня їх інформатизації, визначення пріоритетів, готовності кадрового складу, аналізу кількісного і якісного складу фондів бібліотек цього об'єднання.

Під впливом деяких факторів, появою новітніх технологій відбулися суттєві зміни в роботі бібліотеки. З кожним роком усе більше спостерігаємо тенденцію переходу від бібліотечного обслуговування через бібліотечно-бібліографічне до інформаційного. Поступово бібліотека буде перетворюватись в інформаційний центр, але, зберігаючи, на мою думку, за собою свої традиційні функції з обслуговування користувачів і друкованими, й електронними документами.

Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації зобов'язує фахівців швидко та ефективно реагувати на зміни в інформаційних потребах своїх користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, вимагати систематичного вивчення нових технологій. Кардинально, змістовно змінюються і пріоритети в діяльності нашої бібліотеки. Ми, в переважній більшості, подолали психологічний бар'єр із впровадження комп'ютеризації. Наразі можна констатувати, що в бібліотеці створений електронний каталог, а впровадження Web-сайту стане віртуальним обличчям нашої бібліотеки.

На виконання завдань, що стоять перед сучасною вищою школою України і, зокрема, перед РДГУ, була спрямована і наукова діяльність бібліотеки. При цьому враховувалась специфіка навчального, наукового, виховного процесу університету, можливості бібліотеки та її ресурси.

Наукова діяльність бібліотеки здійснюється за такими напрямками:

- науково-дослідницька діяльність;
- науково-видавнича (інформаційна) діяльність;
- науково-методична діяльність;
- діяльність наукової бібліотеки РДГУ, спрямована на допомогу науковому процесу.

У рамках науково-дослідницької діяльності проводиться робота з виявлення, збору, систематизації, аналітико-синтетичної обробки наукових видань викладачів РДГУ (нові надходження і ретроспекція).

На основі зібраного матеріалу продовжували проводити роботу:

- з формування фондів наукових праць викладачів РДГУ (друкованими та електронними виданнями);
- з ведення спеціальної картотеки „Наукових праць викладачів РДГУ”;
- з випуску необхідних бібліографічних покажчиків літератури (науково-допоміжних, рекомендаційних).

Продовжуємо роботу над дослідницьким проектом „Історія РДГУ”.

На основі результатів досліджень планується створити відповідний біобібліографічний посібник. Також спільно з інститутом соціальних досліджень РДГУ було підготовлено і проведено соціологічне маркетингове дослідження „Наукова бібліотека РДГУ очима своїх користувачів”, „Книга і читання в житті сучасної студентської молоді”. Проаналізували і підвели підсумки цих досліджень.

Бібліотека РДГУ взяла участь у Всеукраїнських Міжнародних науково-практичних конференціях.

Науково-видавнича (інформаційна) діяльність традиційно базувалася на підготовці і випуску необхідних бібліографічних покажчиків (науково-допоміжних, рекомендаційних).

Необхідність наукової роботи в бібліотеці університету завжди була і залишається велінням часу. Підтримка високого рівня університетської науки та системи вищої освіти висуває особливі вимоги до бібліотеки ВНЗ, особливо в періоди реформування.

Яким би злагодженим не був механізм практичної діяльності бібліотеки без науково-методичного обслуговування та аналізу, він дасть збій, тому що запорукою серйозної роботи завжди є поєднання практики з теоретичними знаннями.

Науково-методичне забезпечення діяльності бібліотеки РДГУ здійснювалося відповідно до чинних законодавчих, нормативно-правових документів, державних стандартів, постанов, розпоряджень, рішень профільних міністерств України та відповідних матеріалів і документів бібліотек регіональних та Всеукраїнських методичних центрів.

Беручи до уваги менеджмент і маркетинг як стратегічну основу розвитку сучасної бібліотеки, ми прагнули удосконалювати управлінські функції прогнозування, планування, контролю.

Удосконалюємо форми планування, обліку і звітності; розробляємо відповідну інструктивно-методичну та організаційно-технологічну документацію; проводимо аналізи окремих напрямків і функцій діяльності бібліотеки, що поряд з іншими важливими питаннями роботи, розглядаються на засіданнях науково-методичної ради, у відповідності до затвердженого плану. Також бібліотека вивчає

та впроваджує у практику роботи кращий інноваційний досвід, результати науково-дослідницьких проєктів інших бібліотек, здійснюючи перехід на новітні бібліотечні технології.

Науково-методична діяльність бібліотеки РДГУ спрямована на покращення всіх функцій, форм, методів та технологій в роботі.

На основі законодавчих та інших нормативно правових документів створюються необхідні інструкції, положення та інші інструктивно-методичні матеріали для Наукової бібліотеки РДГУ.

Створене та продовжує функціонувати методоб'єднання бібліотек коледжів, які входять до складу РДГУ.

У рамках методоб'єднання проводяться „Дні спеціаліста” та здійснюються інші методичні заходи.

Щороку, відповідно до перспективного плану розвитку бібліотеки, ми здійснювали комплексні перевірки діяльності своїх структурних підрозділів.

Також був проведений моніторинг діяльності бібліотеки за останні 5 років. Зроблено соціологічне маркетингове дослідження „Наукова бібліотека РДГУ очима своїх користувачів”. Регулярно здійснювалися аналізи планово-звітної документації бібліотеки. Усе це дало можливість визначити перспективи нашого подальшого розвитку.

Постійно надавалась методична допомога студентам спеціальності „Книгознавство. Бібліотекознавство. Бібліографія” факультету документальних комунікацій та менеджменту, які проходили навчально-виробничу практику на базі Наукової бібліотеки РДГУ.

Бібліотека вирішує проблеми професіоналізації своїх кадрів. Професійне навчання проводиться заздалегідь за складеним планом і спрямовується на вивчення методик інноваційної діяльності, інформування колективу бібліотеки про теоретичні і практичні інноваційні розробки та ін. Пошук перспективних напрямків діяльності здійснюється шляхом знайомства та вивчення передового досвіду інших бібліотек, а саме: НБ Львівського національного університету ім. І.Франка, НБ ім. М.Максимовича Київського національного університету ім. Т.Шевченка, Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В.Сухомлинського.

Отримана на цих заходах інформація доводиться до відома колективу бібліотеки.

З метою узагальнення власного практичного досвіду та визначення подальших перспектив розвитку нашої бібліотеки, за участю молодих науковців кафедри „Книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії”, була організована та проведена науково-практична конференція „Бібліотека вищого навчального закладу в контексті сучасності”. Ми підготували і видали збірник

матеріалів цієї конференції. Крім цього на допомогу у підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня працівників бібліотеки були спрямовані і бібліографічні огляди фахової літератури та періодики.

Також було проведене практичне заняття за темою: „Вивчення ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання” і впровадження його в практику Наукової бібліотеки РДГУ”.

Останнім часом різко змінилися вимоги до професійного рівня бібліотечних працівників. Знання, які ми отримали у ВНЗ швидко старіють. Це має нас привести до розуміння неможливості на якомусь певному етапі життя назавжди забезпечити себе знаннями, достатніми для своєї професійної діяльності. Сучасний бібліотечний працівник повинен володіти основами психології, педагогіки, соціології, економіки тощо, вести пошук нової інформації, володіти новими технологіями.

У нашій професії це є обов'язковою умовою якісного виконання професійних функцій, запорукою необхідності бібліотеки у суспільстві. Основними цілями безперервної бібліотечної освіти є:

- зростання якості бібліотечних та інформаційних послуг;
- підвищення професіоналізму співробітників бібліотеки.

Специфіка роботи бібліотеки ВНЗ сьогодні визначає наступні вимоги до спеціалістів-практиків:

- високий рівень розвитку професійних якостей;
- професійна культура.

У свою чергу, професійна діяльність спеціаліста бібліотеки ВНЗ передбачає:

- інформаційну культуру;
- творчий потенціал спеціаліста.

Усе це можна реалізувати лише за умови постійного підвищення професійної кваліфікації працівників бібліотеки.

Упродовж багатьох років у НБ РДГУ сформувалась певна система підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Функціонування системи підвищення кваліфікації наших співробітників акцентована на найважливіші напрямки діяльності бібліотеки в сучасних умовах. Для цього в бібліотеці щорічно впроваджуються різноманітні форми і методи роботи з цього напрямку.

Усе це добре, але можна було б ряд заходів проводити диференційовано, поділяючи спеціалістів на певні групи:

- керівний склад;
- спеціалісти;
- молоді спеціалісти і нові співробітники з вищою освітою.

Добре було б започаткувати „Школу професійного росту”, стажування нових працівників в різних відділах бібліотеки та ін.

Як і в багатьох бібліотеках у нас існує кадрова проблема (мова не йде про освіту за дипломами). Йдеться про значний і суттєвий фактор для бібліотечного працівника ВНЗ – компетентність, бажання удосконалювати свої професійні якості. Основна проблема сьогодні – зниження рівня професіоналізму. Ще зовсім недавно бібліотекарі, які просто добре виконували свою роботу, могли бути впевненими у своєму подальшому існуванні. Сьогодні бібліотека і її працівники потребують активного маркетингу самих себе і доведення того, що бібліотекар грає ключову роль в університеті.

У Рівненському державному гуманітарному університеті сьогодні діє 11 факультетів, 51 кафедра.

Наукова бібліотека університету – сучасний бібліотечно-інформаційний комплекс, просвітницький центр студентської молоді.

Щоб гідно виглядати в сучасних умовах, необхідно, щоб працівники бібліотеки мали відповідний рівень кваліфікації.

Бібліотека може мати у своєму розпорядженні найкращі приміщення й устаткування, але не бути успішною без кваліфікаційних працівників, їхніх знань, умінь і досвіду.

Сьогодні бібліотекам потрібні професіонали, що поєднують у собі високі моральні якості, культуру знань, здатність працювати на стику наук, що володіють професійною мобільністю-здатністю оперативно реагувати на постійно виникаючі зміни в практичній і науковій діяльності; здатні розуміти й передбачати, що буде користуватись попитом в майбутньому.

Отже, ефективність роботи будь-якої бібліотеки, в першу чергу, залежить від якісного складу персоналу: рівня освіти, стажу роботи в цій області діяльності. Стан кадрової політики бібліотеки зайвий раз підтверджує, що ми знаходимося на правильному шляху.

Змінюється суспільство, змінюється наш університет, змінюється і наша бібліотека. Яким буде її обличчя залежить від нас. Створенню позитивного іміджу ми маємо сприяти всі своєю працею.

Ми прагнемо активно запроваджувати сучасні інформаційні технології. Сьогодні назріла необхідність перегляду традиційної концепції розвитку бібліотеки.

Наукова бібліотека університету повинна бути не лише загальнодоступним інформаційним осередком, але і центром Інтернет-комунікацій, науковою установою, активним учасником перетворення суспільства, підготовки кадрів вже нової генерації. Сучасна вузівська бібліотека ВНЗ є системою, що постійно розвивається, змінюється, трансформується з традиційної бібліотеки у науково-інформаційний осередок, а згодом – у електронну бібліотеку. Для цього ми, без сумніву, маємо достатній потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев, И.Г. Социологические исследования в библиотеках: практ. пособие/ И.Г.Васильев, М.Е.Илле, Д.К.Равинский. – СПб.: Профессия, 2003. – 180 с.
2. Власова, Г.В. Проблеми і перспективи підготовки фахівців з документознавства та інформаційної діяльності/ Г.В.Власова//Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004.- №1. – С. 14
3. Головки, С.И. Специалист: образование, компетентность, новаторство: науч.-практическое пособие / С.И.Головки. – М.: Либерия – Бибинформ, 2005. – 114 с.
4. Загуменна, В.В., Стефан І.П. Сучасні тенденції розвитку професійної бібліотечно-інформаційної освіти / В.В.Загуменна, І.П.Стефан // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. №1. – С.21
5. Калити, Г.І. Консолідація інформації, знань і мудрості як проектування і основа гармонійного поступу України / Г.І.Калити // Науково-технічна інформація. – 2008. - №1. - С.51
6. Ланде, Д.В. Поиск знаний в Интернет / ДВ.Ланде. – М.: Изд. Дом «Вильямс», 2005. – С.15
7. Петренко, В.Л. Концептуальні засади реалізації в Україні принципів і завдань Болонського процесу: сумісність та порівнянність систем вищої освіти / В.Л.Петренко // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – К.: Наук.- метод. Центр вищої освіти, 2003. – Вип. 34. – с. 3-26
8. Пилко, И.С. Информационные и библиотечные технологии: учеб. пособие / И.С.Пилко. – СПб.: Профессия, 2006. – 342 с.
9. Терещенко, Н.М. Структура та послуги університетських електронних бібліотек // Бібліотечний форум України. – 2003. - №1. – С. 41- 43
10. Шевченко, Т.Е. Новой информационной технологии библиотеки в помощь учебному процессу / Т.Е.Шевченко, Н.Ю.Этенко // Сучасні інформаційно-бібліотечні технології як складова реформування навчального процесу: матеріали XV наук.-практ. конференції 15 квітня 2008 р., Харків. – Х.: УІПА, 2008. – С. 82-90

УДК: [025.2:027]:378

С.М. ПОЛІЩУК

*заступник директора Наукової бібліотеки
РДГУ*

КОНЦЕПЦІЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ У СВІТЛІ ВИМОГ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Резюме. У статті розглядаються проблеми комплектування фондів. Визначена концепція комплектування фондів бібліотеки ВНЗ.

Ключові слова: комплектування фонду, електронні ресурси, електронні документи, документальний фонд, електронна бібліотека.

Сучасний етап життя українського суспільства можна охарактеризувати як час безперервних змін, які відбуваються, зокрема, і в українській освітній системі. Динамізм перетворень, нова державна політика у сфері освіти, конкуренція на ринку освітніх послуг, потреба адаптації до дії зовнішнього середовища, що швидко змінюється, формують нову парадигму діяльності вищих навчальних закладів, змушують їх постійно корегувати стратегію, мету і завдання.

Реформування вищої освіти, впровадження нових освітніх технологій, передбачених Болонськими ініціативами, значно посилюють роль бібліотек вищих навчальних закладів у інформаційному забезпеченні і в супроводі навчально-педагогічної та наукової діяльності ВНЗ.

Відповідно до закону України „Про вищу освіту” від 17.01.2002 р. та наказу МОН України „Ліцензійні умови надання освітніх послуг в галузі вищої освіти” від 19.01.2004 р. ставиться завдання про упорядкування роботи із забезпечення навчального процесу навчальною, навчально-методичною літературою з метою підвищення якості освіти.

У зв'язку з цим моделювання і формування науково-освітніх ресурсів та інформаційного забезпечення навчального процесу є одним з найбільш актуальних завдань вищого навчального закладу та його бібліотеки.

Формування фондів наукової бібліотеки ВНЗ – один з найважливіших напрямів її діяльності, оскільки документні ресурси є

основним фундаментом забезпечення доступу до інформації студентів, викладачів, науковців.

Відмінні особливості бібліотеки вищого навчального закладу передбачають формування фонду документів у двох напрямках: змістовному і кількісному.

Що стосується змістовного аспекту формування фонду, то важливішим принципом є профілювання, тобто відповідність навчальним планам і програмам ВНЗ.

Кількісні критерії формування фонду передбачені з урахуванням вимог акредитації вищих навчальних закладів:

- для студентів денної форми навчання:
підручники та навчальні посібники – 1:3,
методичні вказівки – 1:5;
- для студентів дистанційної форми навчання:
підручники та навчальні посібники, методичні вказівки – 1:1.

Виконання цих вимог в умовах інфляції і пов'язане з нею зростання цін на твори друку; наявність Закону України „Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” є певною проблемою, але за вимогами акредитації окремих спеціальностей та дисциплін, вона розв'язується поетапно. Саме тут особливо важливою є взаємодія бібліотеки та кафедр.

Оперативне і найповніше комплектування фондів бібліотеки за профілем її діяльності дає змогу максимально розширити можливості задоволення інформаційних потреб користувачів. Проблема повноти комплектування – одна з найскладніших. У її основу покладено принцип якісного відбору документів. Відносна повнота комплектування передбачає документопостачання бібліотеки максимально можливою кількістю необхідних їй творів друку та інших матеріалів, відібраних відповідно до типу, профілю і завдань бібліотеки, контингентом читачів, яких вона обслуговує.

Питання відбору навчальної літератури гостро стоїть перед бібліотеками ВНЗ. Обсяг і глибина фондів, їх відповідність освітнім стандартам вищої школи є визначальними факторами в політиці комплектування. Реформування освіти у світлі вимог Болонського процесу вже зараз впливає на всі сторони діяльності наших університетів, у т.ч. і на бібліотечне обслуговування студентів, викладачів та наукових працівників.

Бібліотеки ВНЗ, як правило, формують документний фонд навчальних видань у відповідності з вимогами до забезпечення літературою закладів професійної освіти, які в обов'язковому порядку використовуються при ліцензуванні, акредитації та атестації, а також у відповідності до запитів читачів.

Сучасний вищий навчальний заклад не може бути лише навчальним закладом, адже підготовка молодих спеціалістів проходить на базі науково-дослідних робіт, які здійснюються на кафедрах та в лабораторіях. Тому у студентів великим попитом користується вітчизняна і зарубіжна наукова література.

Визначені нормативи співвідношення наукової та навчальної літератури. Припускається, що фонд навчальної літератури повинен складати 60% від загального фонду. У науковій бібліотеці РДГУ – 59,6%.

Що стосується наукового фонду, то акцент ставиться на необхідності збільшення репертуару наукових видань та збільшення фонду наукових видань в цілому. У науковій бібліотеці РДГУ цей фонд складає 7,4% від загального фонду. Перед бібліотекою постає завдання його збільшення до 30%, у т.ч. за рахунок підписки періодичних видань.

Зупиняючись на питаннях щодо формування фонду навчальної літератури, необхідно відмітити, що воно здійснюється з урахуванням стану книгозабезпеченості, яка завжди була в зоні підвищеної уваги і вищого навчального закладу, і бібліотеки. На сьогодні показник книгозабезпеченості є одним з найважливіших показників відповідності ВНЗ до вимог ліцензування та акредитації.

Існуюча система комплектування не виключає можливості появи лакун у бібліотечних фондах і, як наслідок, виникнення відмов читачам на бібліотечні документи. Це негативно впливає на якість бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів.

Утворення прогалин у фондах бібліотеки пов'язане з рядом соціально-економічних проблем, що супроводжують процес розвитку всієї системи формування бібліотечного фонду.

На сучасному етапі основними факторами, що негативно впливають на процес формування бібліотечних фондів є:

- зруйнування державної системи книговидавання та розповсюдження на основі попереднього замовлення на документи;
- введення жорстких митних правил та підвищення тарифів на транспортні перевезення літератури, що ускладнило міжнародні зв'язки в галузі книжкової справи;
- відсутність пільг для бібліотек на ввезення в Україну зарубіжних видань;
- не впорядкованість системи книговидавання й тиражування з урахуванням реальних читацьких потреб;
- відсутність повноти й розпорошеність інформації про видання, що виходять з друку;
- необхідність проведення тендерних закупівель товарів, а саме друкованих видань та інформаційних ресурсів для бібліотеки.

Ця проблема виросла у справжню загрозу для повноцінного і якісного комплектування фондів бібліотек.

Нині найскладнішою проблемою при формуванні фондів є нерегулярність виділення асигнувань на процес документопостачання. Отримання нової літератури до наукової бібліотеки РДГУ складає в середньому 12 тис. примірників на рік, що відповідає 1,2% від загального фонду. Між тим щорічне оновлення повинно складати 5%.

З метою поповнення фондів наукової бібліотеки РДГУ використовуються відомості про нову літературу з довідково-інформаційних видань Книжкової палати України. Значна кількість документів для поповнення бібліотечних фондів замовляється згідно з прайс-листами видавництва і книгорозповсюджувальних організацій та за каталогами книготоргівельних фірм. Вміщена в таких документах інформація часто дублюється, що ускладнює роботу комплектаторів. Перерахування коштів на рахунки цих організацій за замовлені видання необхідно здійснювати впродовж короткого терміну.

Вчасно не оплачені замовлення анулюються. Як наслідок, певна кількість документів, що користуються підвищеним попитом споживачів і швидко розкуповуються, не надходить до бібліотечних фондів.

Одним із завдань відділу комплектування та обліку фондів наукової бібліотеки РДГУ є організація планомірного документопостачання підрозділів бібліотеки на основі виявлених прогалин у складі її фондів. Створена картотека незадоволеного читачького попиту.

Література нашою бібліотекою отримується як за позабюджетні кошти ВНЗ, так і шляхом надходження підручників безпосередньо МОН України.

Працівники бібліотеки налагоджують безпосередні зв'язки з видавництвами й редакціями, вдаються до таких джерел комплектування, як

- купівля;
- передплата вітчизняної та зарубіжної періодики;
- книгообмін;
- дари установ, громадських та політичних об'єднань;
- дари авторів, видавництв;
- отримання обов'язкової кількості примірників від редакційно-видавничого відділу університету;
- отримання документів на заміну загублених та пошкоджених.

Якість і об'єм роботи бібліотеки, в значній мірі, залежить від підбору книг, журналів та інших документів у її фондах. Поки що друкована книга залишається одним із переважаючих способів отримання знань, хоча стрімко розвиваються й електронні технології.

Суспільство в умовах інформатизації ставить перед освітою і бібліотекою ВНЗ нові вимоги щодо формування інтелектуального потенціалу нації. Зміни, які відбуваються в системі освіти, породжують зміни у напрямках діяльності бібліотек, які стають джерелами інформаційних ресурсів, а не допоміжними структурами.

Саме тому постає питання про необхідність нових технологій освіти, що вимагає інформаційної підтримки процесу навчання.

Уже сьогодні можна передбачити що через кілька років система навчання базуватиметься на самостійній діяльності студентів, використанні Інтернету.

Бібліотеки ВНЗ, насамперед, потребують упровадження цих технологій, оскільки вони дозволяють кардинально розширити можливості для користувачів, підвищити оперативність доступу до ресурсів, які на сьогодні доволі різноманітні і включають друковані джерела, довідковий апарат, електронні носії інформації, бази даних, картотеки, та ін.

Тенденції нових навчальних планів до зменшення аудиторних занять та збільшення частки самостійної роботи потребують від бібліотек розвитку додаткових послуг.

Завдання, які стоять перед освітою дають бібліотекам ВНЗ новий поштовх для удосконалення бібліотечних технологій, створення повнотекстових баз даних, використання електронних ресурсів, вихід на освітні портали.

Створення повнотекстових електронних колекцій є одним з пріоритетних напрямків діяльності бібліотеки в майбутньому.

В умовах використання електронних документів змінюються функції бібліотеки вищого навчального закладу: традиційне володіння інформаційними ресурсами доповнюються забезпеченням віддаленого доступу до них. Основними складовими для бібліотеки є:

- електронні бібліотеки;
- електронні каталоги бібліотек;
- електронні журнали;
- повнотекстові бази даних.

Змінюється і сам принцип інформаційного обслуговування: звертаючись до системи, користувачі отримують не тільки посилання на існуючий документ, але і сам документ.

Сьогодні значення бібліотеки ВНЗ визначається не тільки показниками кількості фонду та кількості передплачених видань, але й рівнем комфортності доступу до інформації не залежно від її носія.

Одне з головних завдань бібліотеки вищого навчального закладу – забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів і формування власних електронних фондів ВНЗ. Це можуть бути електронні підручники

та навчальні посібники, методичні вказівки, контрольні роботи, конспекти лекцій, інші електронні видання, необхідні для навчального процесу, електронний каталог бібліотеки, бібліографічні покажчики та повнотекстові бази даних (матеріали наукових конференцій, статті із збірок праць та періодичних видань, тощо).

Електронні фонди створюються двома основними способами:

1) переведення традиційних документів в електронну форму (сканування, оцифрування);

2) завдяки електронним публікаціям, коли документ спочатку створюється в електронній формі (текстові, картографічні, аудіовізуальні документи, образотворчі матеріали, нотні видання та ін.).

Розв'язання проблеми переведення документів в електронну форму потребує розробки спеціальних програм, які сприяють установленню пріоритетів з урахуванням цінності документів, раритетності самих видань або високого попиту користувачів.

Складніше вирішується питання придбання електронних видань у фонди бібліотек, як вітчизняних, так і зарубіжних, не лише через значні кошти, необхідні для їх купівлі, а й через недостатню розробку їх класифікацій та видових структур та відсутність інформації про них.

З 2002 р. наукова бібліотека РДГУ використовує в своїй роботі інноваційні методи, такі як: автоматизація бібліотечних процесів та активні інформаційні технології. Базовим програмним забезпеченням було обрано систему „УФД-Бібліотека”, яка здатна об'єднати всі структурні підрозділи навчального закладу та сприяти створенню єдиного інформаційного простору університету. Бібліотека почала створювати власні електронні інформаційні ресурси: електронний каталог, електронні бази даних.

З 2003 р. почали формувати фонд електронних документів. Комплектування відбувалось такими шляхами:

- електронні документи, які надходили з редакційно-видавничого відділу університету (праці викладачів: монографії, підручники, навчальні і методичні посібники, наукові збірники, та ін.);
- електронні документи, які надходили безпосередньо від викладачів університету;
- придбання у видавництв паралельно з друкованими документами їх електронних версій;
- придбання в торгівельній мережі продуктів на CD-ROM: мультимедійні енциклопедії, двомовні словники, підручники та навчальні посібники, а також електронні додатки до книг та періодичних видань.

Усі ці документи становлять електронний фонд цифрової (або електронної) бібліотеки. Уже сьогодні традиційні бібліотеки не завжди спроможні в повному обсязі та своєчасно задовольнити інформаційні потреби студентів, аспірантів і викладачів ВНЗ. І тільки використовуючи новітні технології, віддалені ресурси, корпоративні бази даних, створивши абсолютно нову систему обслуговування, ми зможемо задовольнити зростаючі потреби своїх користувачів. Створення електронної бібліотеки особливо важливе для наукової, дослідницької й освітньої діяльності ВНЗ. У технологію електронної бібліотеки закладено великий потенціал, але вона потребує якісної технічної бази, суттєвої фінансової підтримки.

Формування фонду електронних документів має стати невід’ємною частиною загального процесу формування інформаційно-документального ресурсу бібліотеки, певною мірою відповідати завданням, які вирішує бібліотека.

Концепція формування фонду традиційних та електронних документів наукової бібліотеки РДГУ передбачає:

- комплектування навчальною літературою і підручниками та навчальними посібниками для забезпечення нових та малозабезпечених дисциплін з наданням переваги україномовним виданням;
- комплектування наукової літератури за профілем ВНЗ;
- передплата періодичних видань України та зарубіжжя;
- створення бібліографічних, реферативних та повнотекстових баз даних і забезпечення їхньої доступності до користувачів;
- оцифрування фондів бібліотеки;
- надходження до бібліотеки електронних версій видань університету;
- комплектування фонду електронними підручниками, навчальними посібниками та періодичними виданнями через книготоргівельні організації;
- комплектування фонду і забезпечення корпоративного доступу до електронних фахових ресурсів (Інтернет);

Проведення вищезазначених заходів сприятиме раціоналізації процесу формування бібліотечних фондів, здійсненню цілеспрямованого відбору необхідних документів за напрямками інформаційної діяльності бібліотеки і, як наслідок, забезпеченню максимальної повноти задоволення читачьких запитів на бібліотечні документи та інформаційні ресурси.

Доступність, актуальність і повнота інформаційних ресурсів сприятиме якісній підготовці фахівців, що володітимуть передовими знаннями, необхідними для професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вилегжаніна, Т. Поточне комплектування - один із аспектів управління формуванням бібліотечного фонду / Т.Вилегжаніна // Бібліотечна планета. - 2007. - №4. - С.4-7.
2. Горовий, В. Комплектування бібліотек у контексті впливу глобальних інформаційних процесів / В.Горовий // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - К. : НБУВ, 2005. - Вип.14. - С. 7-20.
3. Крайнюк, О.М. Шлях електронних ресурсів у бібліотеки / О.М.Крайнюк // Електронні ресурси для науки, освіти, виховання: Матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. - Денецьк: Дон дует, 2006. - С. 76-83.
4. Ленский, Б.В. Учебник без грифов: проблемы комплектования вузовских библиотек в условиях реформы профессионального образования / Б.В.Ленский // Научные и технические библиотеки. - 2006. - №3. - С. 86-88.
5. Луцук, Ю.Н. Формирование электронной коллекции библиотеки вуза: критерии отбора ресурсов онлайн-доступа / Ю.Н.Луцук // Научно-техническая информация. - 2009. - №3. - С.11-14.
6. Морщихина, Л.А. Вузовская специфика комплектования фондов / Л.А.Морщихина // Мир библиографии. - 2005. - №1. - С. 40-41.
7. Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки : Міжнар. наук. конференція: Тези доповідей, м. Київ, 8-10 жовт. 1996 р. / НАН України. НБУВ. Асоц. б-к України; Редкол.: Л.А.Дубровіна, Л.Й.Костенко, В.Г.Попроцька та ін. - К. : НБУВ, 1996. - 136 с.
8. Шпукал, Л.І. Проблеми формування фонду бібліотеки вищих навчальних закладів в сучасних умовах / Л.І.Шпукал // Електронні ресурси для науки, освіти, виховання: Матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. - Денецьк: Дон дует, 2006. - С. 43-56.
9. Упенице, М. Отбор документов для комплектования фонда университетской библиотеки / М.Упенице // Научные и технические библиотеки. - 2007. - №1. - С.71-74.
10. Шубников, И.К. Использование библиотечного мониторинга прогнозирования комплектования фонда вузовской библиотеки / И.К.Шубников // Научные и технические библиотеки. - 2006. - №7. - С.29-38.

УДК: 025.2+025.7/9

В.Г. ПІЗЮТА

завідуюча відділом комплектування та обліку фондів Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету

СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ. (З ДОСВІДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РДГУ)

Резюме. У статті розкривається питання специфіки обліку та збереження фондів бібліотеки РДГУ.

Ключові слова: фонд, облік, перевірка фондів, рідкісна і цінна книга, збереження.

Фонди бібліотеки сьогодні є не лише найціннішим історичним, культурним та інтелектуальним надбанням народу, чинником його суспільного прогресу, але й однією зі складових загальнодоступного інформаційного ресурсу держави. Збереження для прийдешніх поколінь у вигляді оригіналу цієї безцінної інформації та її електронних копій стало глобальним завданням, яке розв'язують усі цивілізовані країни.

Важливість і загальнокультурна й наукова цінність бібліотеки визначається чисельністю її фондів. Фонд наукової бібліотеки РДГУ нині нараховує більше, ніж півмільйона видань (станом на 1.01.09 517520 прим.): від творів ХІХ ст. до найновіших публікацій. Його склад, структура відповідають профілю університету та комплексу інформаційних потреб наших користувачів.

Надзвичайно цінною частиною фонду наукової бібліотеки РДГУ є близько 1000 примірників книг та журналів, виданих у ХІХ столітті. Вся інформація про ці документи зібрана в бібліографічному покажчику “Каталог рідкісних видань бібліотеки РДГУ, виданих з 1814 по 1944 рр.”, який був підготовлений нашою бібліотекою.

Регулярно надходять до бібліотеки книги та брошури науковців університету, які видаються в РДГУ та за його межами.

Цінною інформативною частиною фондів нашої бібліотеки є багаторічні комплекти фахових періодичних видань. На сьогодні фонд періодики нараховує 42011 примірників журналів та 468 комплектів газет.

Збереження книжкових фондів бібліотеки в першу чергу залежить від правильного обліку документів, що надходять до бібліотеки або вибувають з неї. У своїй роботі наукова бібліотека РДГУ ставить наступні вимоги до обліку:

- повнота та достовірність облікової інформації;
- документальне оформлення кожного надходження і вибуття з фонду;
- своєчасність та оперативність реєстрації надходжень і вилучень з фонду.

Документи надходять у фонд нашої бібліотеки шляхом придбання від видавництв та книготоргівельних організацій, отримання у дарунок від авторів та громадських і благодійних фондів, одержання від користувачів замість загублених, передплати періодичних видань, а також надходження літератури від інших бібліотек в порядку документообміну. Усі ці документи обліковуються сумарно та індивідуально у передбачених для цього документах (інвентарна книга, книга сумарного обліку), а також ведеться сумарний та індивідуальний облік в електронному варіанті.

Крім загальнобібліотечного індивідуального та сумарного обліку, наукова бібліотека РДГУ університету веде окремо індивідуальний та сумарний облік документів всіх структурних підрозділів бібліотеки (абонементів, читальних залів, ІБВ). Специфікою бібліотек ВНЗ є те, що вони також формують фонди кафедральних бібліотек і відповідно здійснюють їх облік. В науковій бібліотеці РДГУ є 17 таких кафедральних бібліотек.

З кафедральними бібліотеками укладається договір про те, що бібліотека виділяє документи для обслуговування професорсько-викладацького складу кафедри та студентського складу, надає методичну допомогу кафедральній бібліотеці і здійснює контроль за станом її роботи.

Кафедра факультету несе матеріальну відповідальність за отриманий із бібліотеки книжковий фонд, організовує його зберігання, забезпечує використання книжкового фонду в навчальній і науково-дослідній роботі співробітників кафедри і студентів, веде облік роботи і повідомляє результати обліку щоквартально в наукову бібліотеку РДГУ. Відповідальність за зберігання фонду покладається на завкафедрою та матеріально-відповідальну особу, виділену кафедрою.

Свою специфіку має і облік електронних видань. Зокрема, це стосується тих електронних носіїв, які містять у собі інформацію багатьох підручників з різних дисциплін (на облік береться 1 назва і 1 примірник). Для розкриття змісту цих CD-дисків було зроблено

аналітичний опис цих підручників і обліковано їх кількість в сумарній книзі (через косу лінію).

Ще однією особливістю обліку фонду бібліотек ВНЗ є безінвентарний облік багатопримірникової літератури. Бібліотека нашого університету використовує такий облік з 1977 року. Це дозволяє максимально економити час при обліку і обробці документів.

Ведеться “Журнал реєстрації багатопримірникової літератури по безінвентарному обліку” та картотека безінвентарного обліку. Досвід роботи допоміг нам у створенні додаткової картки до цієї картотеки, з якої видно рух документу по всіх структурних підрозділах бібліотеки.

З метою збереження фондів бібліотеки у нас створений “Перспективний план перевірки книжкових фондів відділів бібліотеки та кафедральних бібліотек”, виконання якого ми дотримуємось. Основними завданнями перевірки є також виявлення недоліків у організації обліку бібліотечних фондів, встановлення заборгованості, забезпечення належного порядку в розміщенні фонду, виявлення документів, що потребують ремонту та списання як таких, що втратили наукову та виробничу цінність, непрофільні та непридатні для користування (зношені). Перевірка фондів бібліотеки завершується складанням актів з додаванням списку відсутніх документів та фактури на літературу, яка відшкодовує втрачене. Суперечності, які існують в державних документах, створюють певні труднощі в обліку (наприклад, періодичність проведення інвентаризації бібліотечних фондів).

З метою покращення зберігання книжкових фондів наукова бібліотека РДГУ упродовж 2007-2009 рр. провела роботу з виявлення у своїх фондах не тільки видань XIX ст., але й сучасної цінної книги. Було переглянуто майже 100 тисяч видань безпосередньо у книгосховищах. Виявлення та відбір до фонду рідкісної і цінної літератури здійснювалися на основі розробленої та затвердженої рішенням науково-методичної ради “Інструкції про формування фонду рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки РДГУ”, яка в свою чергу була розроблена на основі “Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання”. У результаті цієї роботи було виявлено та відібрано близько 3 тисяч рідкісних та цінних документів XIX ст. та сучасності. Ці книги та журнали опрацьовані для картотеки рідкісних і цінних видань, проштамповані спеціальним штампом і взяті на сумарний облік, що сприятиме їх кращому збереженню.

Взагалі, документи на паперових носіях є важливою частиною документальних ресурсів бібліотек, і хоча сьогодні відбувається процес стрімкого переходу суспільства на створення електронних

ресурсів, поки що обсяг паперових документів, і їхній науковий обіг залишаються на високому рівні. Все це вимагає особливої уваги до питань збереження книжкових фондів, пошуків нових технологій, принципів та заходів, які враховують світовий досвід із цієї проблеми. Зокрема, в умовах інформаційного суспільства та застосування в бібліотечній діяльності новітніх інформаційних технологій, виникає питання про необхідність створення електронних копій для традиційних документів (не порушуючи при цьому “Закону про авторське право і суміжні права”), що може значно розширити доступ до них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інструкція з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах.- [www: / profu nplu. org /official](http://www.profu.nplu.org/official).
2. Вергунов, В. Проблеми збереження фондів наукових бібліотек / В. Вергунов // Бібліотечний вісник.- 2007.- №1.- С.25-31.
3. Король, В. Інвентаризація бібліотечних фондів: (додаток) / В.Король // Бібліотечна планета.- 2008.- №4.- С.1-4.
4. Пенський, К. Облік бібліотечних фондів / К.Пенський // Бюджетна бухгалтерія.- 2007.- 21 трав.(№19).- С.22-23.
5. Розколупа, Н. До проблеми обліку бібліотечних фондів / Н.Рзколупа // Бібліотечна планета.- 2006.- №2.- С.11-13.

УДК: 025.3:004

Н.Б. КОЛОМІЄЦЬ

завідуюча відділом Наукової обробки документів Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету

**ОРГАНІЗАЦІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ
РЕТРОСПЕКТИВНОЇ КОНВЕРСІЇ
КАРТКОВИХ КАТАЛОГІВ В
ЕЛЕКТРОННІ**

Резюме. У статті аналізується робота з ретроспективної конверсії каталогів з карткової в електронну форму: досвід і перспективи.

Ключові слова: комп'ютерні технології, електронний каталог, ретроспективна конверсія.

Ретроспективна конверсія каталогів (ретроконверсія) – це перевід інформації, яка знаходиться на каталожних картках, в електронний запис певного формату. Тому ретроспективна конверсія і електронний каталог на масив нових надходжень – два взаємопов'язаних завдання.

Ретроспективна конверсія каталогів, які існують в картковій формі, в електронну форму проводиться для забезпечення їх доступності незалежно від місця знаходження користувача і часу звернення, забезпечення нових можливостей пошуку і збереження бібліографічних даних.

Основні обставини, які визначають важливість завдання ретроконверсії:

1) Каталоги існують у картковому вигляді, що не дає можливості забезпечити їх збереження. Загублена картка в каталозі означає втрату шляху до цього документу на полиці;

2) В електронній формі каталоги можуть бути доступні будь-якому користувачеві через локальну мережу Інтернет зі службового чи домашнього комп'ютера;

3) Пошук в картковому каталозі може здійснюватися тільки в одному напрямку, в залежності від порядку розстановки карток, в той час, як в автоматизованій базі даних користувачеві надається можливість знайти інформацію одночасно за різними характеристиками.

Паралельно із вводом нових надходжень до електронного каталогу, Наукова бібліотека РДГУ в 2005 році приступила до ретроспективної конверсії каталожних карток. Проблема переведу картового каталогу в електронну форму на сьогоднішній день є актуальною і важливою для бібліотеки.

У бібліотечній практиці прийнято розглядати три можливі способи конверсії картових каталогів:

- 1) Безпосереднє введення інформації через клавіатуру;
- 2) Імпортуння записів із зовнішніх джерел;
- 3) Сканування традиційних каталогів з подальшим переведенням графічних образів в текстові і форматування відповідно до прийнятого формату.

При виборі методу ретроконверсії потрібно враховувати певні можливості:

- 1) Наявність необхідного обладнання, коштів, програмного забезпечення для переведу каталогу в електронну форму;
- 2) Кваліфікацію бібліотечних працівників.

Проаналізувавши ці можливості, ми прийняли методичне рішення переводити картковий каталог в електронну форму з використанням технології ручного вводу. На сьогодні цей метод є найбільш розповсюдженим, хоча і вимагає великих затрат праці й часу.

Існує 4 варіанти вирішення проблеми ретроконверсії:

- 1) Суцільна переробка бібліографічних записів за генеральним каталогом;
- 2) Виділення пріоритетних тематичних розділів;
- 3) Послідовна обробка ретроспективи, що враховує час випуску або надходження літератури до бібліотеки;
- 4) Обробка ретроспективної літератури відповідно до запитів читачів з приводу конкретної літератури, що знаходиться у фондах бібліотеки.

На практиці кожен з цих методів має свої переваги і недоліки.

Так, повна переробка бібліографічних записів за генеральним каталогом проста в підготовці і реалізації. Основним недоліком цього методу є його висока трудомісткість, а при клавіатурному вводі – найбільш довгий шлях до створення електронного каталогу. При цьому, поруч з цінною літературою, опрацюванню підлягають бібліографічні записи, що відносяться до маловикористаної літератури. Введення в експлуатацію ЕК, що відображає весь генеральний каталог, може затягнутися на тривалий час.

Обробка ретроспективи відповідно до записів читачів є теоретично можливим засобом вирішення проблеми. Це дозволяє виділити блок літератури, яка найбільше використовується.

Переробка, що ґрунтується на виділенні пріоритетних тематичних розділів, дозволяє послідовно і оперативно створювати, а також вводити в експлуатацію каталоги окремих розділів.

Послідовна обробка ретроспективи, що враховує час випуску літератури (назад від часу початку систематичної автоматизованої обробки нових надходжень літератури) дозволяє вводити в експлуатацію всі розділи послідовно.

Цей метод найчастіше використовується в бібліотеках.

Науково-методична рада бібліотеки, оцінивши всі переваги і недоліки цих методів, прийняла рішення здійснювати ретроспективну конверсію з генерального систематичного каталогу, встановивши хронологічні рамки випуску видань - з 1995 до 2005 року.

Конверсії, в першу чергу, підлягають картки на книги і брошури.

Варто підкреслити, що не існує ідеального карткового каталогу, що в повній мірі відповідає завданням інформаційного пошуку в автоматизованому інформаційно-пошуковому режимі. Каталогна картка має недостатній об'єм інформації, інколи містить помилки в описі.

Тому в більшості випадків для правильного заповнення полів електронної бази даних необхідно тримати в руках джерело інформації. Каталогізатор працює безпосередньо з виданням і виконує його опис так, як і в процесі обробки нових надходжень. Каталогізація «з полиці» дозволяє створити більш якісний електронний каталог ретроспективи. Крім того, можливе редагування і доробка тих бібліографічних записів каталогу, що були зроблені на початкових етапах автоматизації.

Недоліком цього методу є невисока швидкість вводу інформації, порівняно з іншими методами, але якість обробки і широкі пошукові можливості мають перевагу. Такий метод ретроконверсії не потребує великих матеріальних затрат і додаткового залучення спеціалістів.

Попередньо триває підготовча робота, яка складається з кількох послідовних процесів. Працівники відділу наукової обробки документів ретельно відбирають картки для вводу в електронний каталог, при чому враховують хронологічні рамки, правильність бібліографічного опису, шифрів, сигл місцезнаходження документів. Тільки після цього каталогізатори беруть документи «з полиці» для уточнення, визначення ключових слів і вводу даних в електронний каталог безпосередньо з джерела.

Беручи до уваги специфіку нашого вищого навчального закладу, було прийнято методичне рішення, в першу чергу, ввести в ЕК психолого-педагогічну літературу.

На цей час об'єм ретроспективних документів, що занесені в базу даних ЕК складає близько 3 тисяч одиниць назв.

Досвід вітчизняних і закордонних спеціалістів підтверджує думку про необхідність цієї роботи для входження бібліотек в світовий інформаційний простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байтингер, Г.А. Этапы создания электронного каталога / Г.А.Байтингер, О.А.Дубовицкая, Н.О.Ильиных // Науч. и техн. б-ки.-2005.-№12.-С.36-42.
2. Вітушко, Н. Електронні інформаційні ресурси у сучасній бібліотеці / Н.Вітушко // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В.І.Вернадського.- К., 2007.-Вип..18.- С.13-25.
3. Сукиасян, Э.Р. Конверсия каталогов: полемические заметки / Э.Р.Сукиасян // Библиотека.-2001.-№7.-С.14-17.
4. Трифонова, Е.Е. Ретроспективная конверсия библиотечных каталогов: [электронный каталог] / Е.Е.Трифопова // Библиотека.-2005.-№2.-С.45-50.
5. Фісенко, Л. Автоматизована бібліотечно-інформаційна система Національної бібліотеки Білорусі / Л.Фісенко // Бібл. вісн.-2008.-№2.-С.24-26.

УДК: 025.5:378

Л.В. КОВАЛЬЧУК

головний бібліотекар Наукової бібліотеки
Рівненського державного гуманітарного
університету

**ІНФОРМАЦІЙНЕ
ОБСЛУГОВУВАННЯ – ВАЖЛИВА
СКЛADOVA ДІЯЛЬНОСТІ
БІБЛІОТЕКИ ВНЗ**

Резюме. У статті аналізуються форми, методи та засоби інформаційного обслуговування різних категорій користувачів Наукової бібліотеки РДГУ.

Ключові слова: інформаційне обслуговування, виставки літератури, огляди літератури, “День інформації”, “День кафедри”, бібліографічні покажчики, інформаційна культура, ДЗК, ВРІ.

Сучасна університетська бібліотека посідає важливе місце в науковій, освітній, інформаційній та культурній інфраструктурі ВНЗ.

Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ) є одним із провідних підрозділів університету, що сприяє вирішенню завдань інформаційного забезпечення наукового й навчального процесів, підвищенню культурного рівня студентів.

Вона бере активну участь у всіх перетвореннях, що відбуваються в університеті, швидко відгукується на вимоги часу. У результаті збільшується її фонд, розширюється репертуар пропонованих читачам послуг, удосконалюється організація доступу до інформації в зручній для читача формі.

Одним із пріоритетних напрямів нашої роботи є розширення інформаційно-бібліографічного сервісу для забезпечення якісного та оперативного інформування користувачів з питань педагогіки та психології. Наукова бібліотека РДГУ є інформаційним центром цього спрямування, оскільки до складу нашого університету виходить Інститут педагогіки та психології.

Повнота одержання інформаційних послуг відповідно до потреб забезпечується, насамперед, якісною організацією комплектування фонду бібліотеки на традиційних та електронних носіях, що відповідає профілю університету, добре сформованому довідковому апарату

бібліотеки (фонду ДБВ та системи каталогів і картотек), сучасним комп'ютерним технологіям. Організація та використання електронного каталогу (ЕК), бібліографічних баз даних та повнотекстової бази даних “Консультант” дозволили бібліотеці перейти на якісно новий рівень обслуговування, який дає можливість задовольнити найрізноманітніші запити користувачів. Наше завдання на сьогодні – максимально полегшити пошук необхідної інформації, донести її до читачів. Адже позитивний результат наданих послуг визначається не лише повнотою інформації, а й точністю та оперативністю.

Інформаційне обслуговування різних категорій користувачів університету – важлива складова діяльності Наукової бібліотеки РДГУ.

Відповідно до профілю університету Науковою бібліотекою РДГУ ведеться масове, групове та індивідуальне інформування користувачів за багатьма напрямками, з використанням різних форм і методів бібліотечного обслуговування.

Важливий аспект в інформаційній діяльності нашої бібліотеки – системне і своєчасне повідомлення читачів про нові надходження. З цією метою, традиційно (за мірою надходження літератури), в рамках “Днів інформації”, організовуються виставки-перегляди нових надходжень літератури. Виставки новинок літератури озвучуються, шляхом проведення коротких інформаційних оглядів літератури.

Оперативною формою інформаційної роботи й популяризації фонду є тематичні виставки літератури на допомогу навчальному процесу та з актуальних питань сьогодення, які організовуються різними структурними підрозділами нашої бібліотеки. Наприклад :

1. “Виховання й соціалізація особистості: завдання й можливості”;
2. “Психологічні особливості формування особистості в сучасному суспільстві”;
3. “Інтерактивні технології в особистісно зорієнтованій освіті”;
4. “Майбутнім вчителям музики” (навчальна та навчально-методична література);
5. “Економічні системи суспільства з погляду сьогодення” та ін.

Про дієвість цих виставок як інформаційного джерела свідчить значна кількість відвідувачів та книговидача. Такі виставки користуються популярністю як у викладачів, так і в студентів. Адже їх перевага – наочність, оперативність, можливість безпосереднього ознайомлення з літературою.

Бібліотека, здійснюючи інформаційну підтримку навчально-виховного процесу, проводить різноманітні бібліографічні огляди літератури на допомогу вивченню навчальних дисциплін. Серед них такі: “Методика психолого-педагогічного вивчення учня (вікова та

педагогічна психологія)”, “Міжнародне право”, “Організація та методика науково-дослідницької діяльності студентів”, “Не бійтесь заглянути у словник – це чистий яр, а не сумне провалля” (мовознавчі словники), “Історія України (найдавніші часи до XVII ст.)”, “Історія України (XVII ст. до сьогодення)”, “Загальна теорія політики”, “Соціологія в науці та суспільстві”, “Культура слова (Стилістика. Ділове мовлення)”, “Літературні подорожі” (по сторінках літературно-художніх журналів), “Корифеї вітчизняної та світової психології” та ін.

На ефективне забезпечення навчально-виховного процесу спрямована і тісна співпраця бібліотеки з кафедрами університету. Оскільки фонди бібліотеки систематично поповнюються, - ми проводимо інформаційні огляди новинок літератури на засіданнях кафедр за їх спрямуванням. Це: “Новинки психолого-педагогічної літератури початкового навчання” (кафедра “Педагогіки початкового навчання”), “Новинки літератури з професійної педагогіки та трудового навчання”(на засіданнях кафедри “Професійної педагогіки та трудового навчання”) та ін.

Поглиблюючи групове диференційоване обслуговування користувачів, бібліотека втілює таку форму інформаційної роботи як “День бібліографії”. Наприклад, в рамках “Дня бібліографії” на кафедрі “Методики викладання української мови” проведено консультацію з правил оформлення списку використаних джерел до наукової роботи, згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання” та проведено огляд довідково-бібліографічних, інформаційних видань.

Щороку бібліотека планує та проводить “День факультету”, “День першокурсника”, під час яких організовуються виставки літератури за профілем факультету, огляди навчальної та навчально-методичної літератури, періодичних та інформаційних видань, проводяться консультації з опанування навичок користування послугами бібліотеки, раціонального пошуку інформації. Найчастіше такі заходи організовуються на замовлення психолого-природничого факультету.

На базі нашого університету щороку проходять науково-практичні конференції, семінари. Бібліотека бере в них активну участь і організовує інформаційний супровід цих заходів (виставки відповідно до тематики заходу, виставки-перегляди наукових праць викладачів РДГУ та ін.).

Однак найбільш успішно і повно інформування про бібліотечні ресурси здійснюється в ході комплексних заходів – Днів кафедр. Програма кожного такого заходу узгоджується із завідувачами кафедр і має сталу типову структуру: виставка навчально-методичної літератури з

актуальних проблем кафедри, новинок літератури та навчально-методичних посібників, маловикористовуваної літератури; обговорення питань комплектування фонду бібліотеки з профілю кафедри; рекомендації щодо списання застарілої за змістом літератури з навчальних дисциплін кафедри; огляди публікацій періодичних видань за проблемами діяльності кафедри; огляд довідково-бібліографічних та інформаційних видань на допомогу навчальному процесу та науковій роботі; консультації з оформлення списків використаної літератури до дипломних, курсових, магістерських та інших робіт.

Дні кафедри дозволяють підвищити інформаційну культуру спеціалістів ВНЗ (особливо молодих науковців), збагатити їх інформацією для наукової роботи, а також представити репертуар інформаційно-бібліотечних послуг для подальшого розповсюдження інформації через кафедри потенційним користувачам - студентам.

Така форма інформаційного обслуговування, як “День кафедри” сприяє подальшому вдосконаленню інформаційно-бібліографічної діяльності всього колективу бібліотеки, позитивно впливає на подальше комплектування та докомплектування фонду, вдосконаленню якості обслуговування користувачів.

В інформаційному сервісі нашої бібліотеки значне місце займають підготовка і видання власної бібліографічної продукції. Бібліотека накопичила чималий досвід зі створення бібліографічних покажчиків літератури та рекомендаційних списків літератури. Наявна у фондах нашої бібліотеки література, а також нові надходження, відображаються у науково-допоміжних та рекомендаційних покажчиках і списках літератури з актуальних питань для забезпечення навчального процесу й наукової роботи в університеті.

Популярністю серед викладачів і студентів користуються такі науково-допоміжні покажчики літератури, як :

1. “Педагогічне мислення в контексті теоретико-методичної спадщини А.С. Макаренка і сучасної педагогіки”;
2. “Психологічна допомога особистості: сучасний стан та перспективи розвитку”;
3. “Друковані праці РДГУ за 2006 рік”;
4. “Періодичні видання бібліотеки РДГУ на 2009 рік”.

Та поточні бібліографічні покажчики :

Нові надходження літератури

- Серія : Педагогіка. Вип. 8 ;
- Серія : Психологія. Вип. 8 ;
- Серія Інформатика та обчислювальна техніка. Вип.2.

Сьогодні бібліотека, враховуючи наукові здобутки професорсько-викладацького колективу університету, з метою

актуалізувати інформацію про їх науковий доробок, започаткувала та продовжує здійснювати роботу з підготовки та випуску серії бібліографічних покажчиків “Академіки, доктори наук, професори РДГУ”. Випуск здійснюється в рамках наукового проекту “Історія РДГУ”. Упродовж 2006-2009 рр. підготовлено бібліографічні покажчики цієї серії: “А.М.Воробйов” (2006р.), “Р.В.Павелків” (2006р.), “А.О.Сяський” (2006р.), “О.С.Мосієвич” (2007р.), “Д.В.Лико” (2007р.), “Б.С.Колупаєв” (2008р.), “Т.Д.Дем’янюк” (2009р.), “Т.І.Поніманська” (2009р.).

Враховуючи інформаційні потреби наших читачів, було б доцільно бібліографічні покажчики, як інформаційний ресурс наукової бібліотеки РДГУ, розмішувати на сайті бібліотеки.

Одним із напрямків діяльності нашої бібліотеки є формування основ інформаційної культури користувачів, пізнавальної самостійності (відповідно до категорій користувачів та рівня їх підготовки), що визначається вмінням формувати свої потреби в інформації, навичкам ефективно здійснювати її пошуки, оцінювати і використовувати.

На початку кожного навчального року для студентів першого курсу проводяться заняття з основ інформаційної культури (лекції для всіх потоків та практичні заняття на окремих факультетах). Студентів знайомлять з історією бібліотеки, її структурою, правилами користування, акцентуючи увагу на тих можливостях, які надає діючий в бібліотеці єдиний читачський квиток, виділяючи специфіку та режим роботи окремих структурних підрозділів (абонементи, читальні зали, відділ ІБО та ін.). Сюди відносяться знання про структуру бібліотечного фонду, склад та принципи побудови традиційних бібліотечних каталогів, картотек, електронного каталогу, баз даних і бібліографічних посібників, уміння знайти в них потрібні джерела інформації та оформити бібліографічну вимогу. Для студентів старших курсів проводяться інформаційні огляди літератури – “Науково-дослідницька робота: організація, методологія, інформаційне забезпечення” в рамках однойменної навчальної дисципліни.

А також під час обслуговування користувачів проводяться індивідуальні методичні консультації біля ДПА з метою надання читачам основ бібліотечно-бібліографічної грамотності. Для забезпечення студентів сукупністю знань та вмінь здійснювати інформаційний пошук, бібліотека працює над розробкою програми “Інформаційна культура студентів”.

Молодим науковцям, аспірантам, магістрантам, студентам - старшокурсникам, надаються теоретичні та практичні консультації з

оформлення бібліографічного апарату наукової роботи (реферату, дипломної роботи, магістерської, дисертації), а також оформлено бібліодайджест “На допомогу здобувачам наукових ступенів”.

Активному доведенню нової бібліографічної інформації до споживачів і розкриттю інформаційних ресурсів бібліотеки сприяє бібліографічне інформування, яке здійснюється диференційовано. Традиційним в інформаційному обслуговуванні користувачів бібліотеки є так звані “системи ДЗК і ВРІ”, що давно ввійшли в практику нашої роботи. Ведеться активна робота з інформаційного обслуговування таких груп споживачів, як керівний склад університету, що обслуговується за системою диференційованого забезпечення керівників (ДЗК) та професорсько-викладацького складу університету, – які обслуговуються за системою вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ), відповідно до їхніх наукових проблем.

Для забезпечення інформаційних потреб керівників університету й науковців у бібліотеці систематично здійснюється бібліографічне інформування 8 абонентів у режимі ДЗК та 8 наукових тем у режимі ВРІ.

Система ДЗК та ВРІ є найбільш раціональною формою доведення поточної, цілеспрямованої інформації до користувачів та дозволяє регулярно надавати абонентам відомості про нову літературу відповідно до запитів.

Комфортність і оперативність інформаційного обслуговування в нашій бібліотеці визначається наданням користувачам не лише базової, але й опрацьованої інформації у вигляді прес-бібліодайджестів, які регулярно поповнюються новими матеріалами. Популярністю користуються такі бібліодайджести, як “Велика педагогічна рада”, “Проблеми вищої школи”, “На допомогу здобувачам наукових ступенів”, “Сценарії виховних заходів”, “РДГУ: від минулого до сьогодення”. Прес-бібліодайджести зручні в інформаційному обслуговуванні читачів, оскільки надають не лише інформацію про документ, а й сам документ.

Можливості нашої бібліотеки в інформаційному обслуговуванні користувачів далеко не вичерпані. Постійний пошук нових, ефективних технологій, прагнення до формування якісно-нової системи інформаційної підтримки освіти, тісний взаємозв'язок з кафедрами університету сприяють утвердженню Наукової бібліотеки РДГУ як освітнього, інформаційного та культурного центру, який одержує, зберігає і розповсюджує інформацію, здатну задовольнити не лише навчально-науковий процес, але й сприяє духовному збагаченню читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С. Інформаційна грамотність користувача як базова умова ефективного використання інформації / С.Барабаш // Покликання університету. – К. ЯНКО; ВЕСЕЛКА, 2005. – С. 154-158.
2. Брежнева В.В. Информационное обслуживание : сервисный подход / В.В.Брежнева // Библиотекосведение . – 2004. - № 4. – С. 27-31.
3. Борцова Н.Н. Инновации в информационно-библиографической деятельности вузовской библиотеки / Н.Н.Борцова, Н.В.Лукашева // Научные и технические библиотеки . – 2007. - № 9. – С. 45-53.
4. Бронеvская Н.А. Изучение качества библиотечно-информационного обслуживания студентов-заочников / Н.А.Бронеvская // Научные и технические библиотеки. – 2008. - № 4. – С. 55-61.
5. Васильев А. Інформаційно-бібліотечна система сучасного ВНЗ: досвід роботи Сумського державного університету / А.Васильев, Т.Слабко // Вища школа. – 2008. - № 1. – С. 82-86.
6. Зуева Е.М. Библиотеки педагогических вузов как основной информационно-библиотечный ресурс системы образования в регионах / Е.М.Зуева // Библиотечное дело – XXI . – 2007. - № 1. – С. 52-54.
7. Коваль Т. Інформаційні процеси бібліотечно-інформаційного обслуговування читача наукової бібліотеки / Т.Коваль, Л.Туровська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / НАН України, НБУ ім. В.І.Вернадського, Асоціація бібліотек України. – 2007. – Вип. 19. – С. 99-107.
8. Левківський К. Бібліотека вищого навчального закладу – ключова ланка інформаційного забезпечення навчального процесу на сучасному етапі / К.Левківський // Вища школа. – 2008. - № 5. – С. 33-42.
9. Лойкова А.М. Новые аспекты в справочно-библиографическом и информационном обслуживании / А.М.Лойкова // Научные и технические библиотеки. – 2008. - № 4. – С. 72-77.
10. Свіркова Л. Інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів: нові тенденції і проблеми / Л.Свіркова // Бібліотечний форум України. – 2008. - № 1. – С. 22-26.

УДК: 01:004

Л.Ф. ТРАЧУК

аспірантка кафедри бібліотекознавства і
бібліографії РДГУ

ФОРМИ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Резюме. Узагальнений світовий та вітчизняний досвід інформаційного обслуговування в електронному середовищі. Охарактеризовані такі його електронні форми, як бюлетень нових надходжень, календар знаменних і пам'ятних дат, віртуальна виставка, електронний дайджест, листок-сигнал. Наголошується, що українські бібліотеки кадрово і технічно не готові до впровадження такого сервісу.

Ключові слова: електронна бібліографія, електронне бібліографічне інформування, масове інформування, диференційоване інформування, вибіркове розповсюдження інформації, диференційоване забезпечення керівників.

Розвиток нових інформаційних технологій спричинив технологічні зміни в організації бібліографічної діяльності. Комп'ютеризація проникла в процес підготовки бібліографічної інформації (БІ), доведення її до споживачів. Якщо електронне бібліографування та довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО) достатньо поширені та вивчені, то електронне бібліографічне інформування потребує окремого дослідження стосовно його організації, форм та методів.

Спроби аналізу сучасного стану різних форм бібліографічного інформування користувачів були зроблені О.Л. Лаврик, І.Г. Юдіною, Ю.В. Мохначовою, В.К. Степановим та іншими.

Зважаючи на категорію споживачів, бібліографічне інформування може бути масовим (регулярне чи епізодичне доведення БІ з соціально- та культурнозначущих тем до широкого кола споживачів) та диференційованим. Найпоширенішою формою масового бібліографічного інформування є бюлетені та покажчики нових надходжень. Основними недоліками традиційних форм масового бібліографічного інформування є: значні витрати робочого часу

персоналу бібліотек на підготовку посібників; великі фінансові витрати на випуск і розповсюдження цих малотиражних видань; оперативність доведення бібліографічних відомостей до споживача через друковані видання відносна, оскільки підготовка покажчиків, їх поліграфічне виробництво і розповсюдження потребує значного часу, впродовж якого зростає інформаційний інтервал. Оптимальним є щомісячне видання бюлетенів з інформаційним інтервалом не більше, ніж у півтора місяця [4].

Недоліки традиційної системи бібліографічного інформування долає застосування в бібліотеках комп'ютерних технологій, зокрема мережі Інтернет. Електронне бібліографічне інформування дозволяє змінити ідеологію системи оповіщення читацької аудиторії про нові матеріали. З розвитком електронної бібліографії поточні БП повинні формуватися автоматично під час обробки нових надходжень для відображення в електронному каталозі і виставлятися на сайті бібліотеки. Одне електронне бібліографічне звертання до джерел за допомогою Інтернету стає доступним тисячам користувачів, а його тираж дорівнює кількості звернень до документа [14; 23].

Оптимальним способом розміщення інформації про нові матеріали є надання доступу до електронного каталогу, аналітичної БД, краєзнавчого каталогу, календаря знаменних і пам'ятних дат. Такі ресурси, представлені на сайтах українських бібліотек, дають змогу пошуку інформації за багатьма параметрами, зокрема, за датою надходження до бібліотеки, що дозволяє виділити з масиву бібліографічних відомостей нові надходження. Іноді бібліотеки створюють спеціальну опцію, яка без додаткового пошуку відсилає до нових надходжень (або окремо на сайті, або в межах електронного каталогу). Хронологічні рамки відображення нових надходжень в електронних ресурсах віддаленого доступу є різні — від кількох днів до року. Однак часто бібліотеки інформують споживачів за допомогою електронних каталогів лише про книги, позбавляючи їх можливості отримати БІ про інші види видань, які надходять до бібліотеки.

Найчастіше українські бібліотеки розміщують на сайтах текстові покажчики, списки, бюлетені нових надходжень, не пов'язані з електронним каталогом. Попри очевидну цінність для користувачів подібних електронних посібників, такі бібліографічні джерела В.К. Степанов називає „рудиментарними формами бібліографічного інформування” [14; 27], вважаючи, що вони є пережитком минулого, актуальним лише за умови відсутності на сайті доступу до електронного каталогу. Виділяють такі етапи зміни технології масового бібліографічного інформування: випуск друкованих БП; одночасний випуск друкованих покажчиків і надання доступу до баз

даних; відмова від випуску друкованих покажчиків із повним переходом на інформування з використанням онлайн-ових бібліографічних масивів.

Більшість українських бібліотек, як і російських, знаходяться на другому етапі, поєднуючи випуск друкованих поточних БП, представлення їх електронних аналогів на сайті і надання доступу до онлайн-ових БД. В останньому випадку електронне бібліографічне інформування дозволяє уникнути відбору і систематизації матеріалу для поточних БП, складання допоміжних покажчиків, написання вступних статей. Споживач інформації також не чекає виходу чергового номера бюлетеня нових надходжень чи випуску поточного покажчика: нові записи стають доступні в момент занесення в базу даних чи після актуалізації електронного каталогу. Тому обов'язковою вимогою до електронних бібліографічних ресурсів є їх регулярна і максимально оперативна актуалізація, яка і спроможна забезпечити функцію поточного інформування про видання, що вийшли в світ і надійшли у фонди бібліотек.

Однією з форм масового бібліографічного інформування, що з'явилися в останні роки, стали віртуальні виставки нових надходжень. До переваг створення віртуальних виставок як форми бібліотечного обслуговування відносять: можливість індивідуальної самостійної роботи читача з поданими матеріалами, нетрадиційну подачу матеріалу, наочність, структурування матеріалу [8; 46].

Відродилася така забута форма масового бібліографічного інформування, як закладки, присвячені новим книгам (переважно художнім творам). Їх електронний аналог представлений, зокрема, на сайті Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Н.К. Крупської. Він називається «листок-сигнал», включає довідку про життя і діяльність автора нового надходження, інформацію про історію створення художнього твору, бібліографічний опис твору та документів про нього.

Масове бібліографічне інформування здійснюють і за допомогою електронних «Календарів знаменних і пам'ятних дат», які найчастіше є електронними аналогами друкованих БП. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека створила „календар” у вигляді бібліографічної БД, де точкою доступу до БД є місяць року з переліком дат, які, в свою чергу, гіперпосиланнями пов'язані з довідками про осіб або події та списками літератури. Українські бібліотеки для масового бібліографічного інформування використовують огляди нових надходжень, розміщуючи їх на сайтах («Огляди надходжень видань на CD-ROM» Луганської обласної універсальної бібліотеки ім. О.М. Горького).

Новою формою масового бібліографічного інформування є електронний дайджест — інформаційний продукт на електронному носії, що складається з фрагментів тексту багатьох документів (цитати, реферати, уривки), з вичерпною повнотою підібраних з певної теми, систематизованих чи впорядкованих за певною ознакою (хронологією появи публікацій чи датою подій, аспектами теми, авторськими концепціями, науковими школами тощо). Обов'язковим є посилання на джерело запозичення фрагментів тексту з достатніми для його ідентифікації елементами БО. При складанні дайджесту необхідно здійснити аналітичну обробку знайдених документів: реферування чи екстрагування, систематизацію матеріалу, підготовку змісту і вступної статті до дайджесту, яка б характеризувала його наповнення, хронологічні, мовні й інші обмеження у відображенні матеріалу. Дайджест може доповнюватися допоміжними показниками, оглядовою аналітичною довідкою, переліком використаних джерел інформації, переліком посилань на додаткові ресурси Інтернету [18; 531]. Методика підготовки дайджестів описана в [2] та [1].

Комплексною формою бібліографічного інформування є Дні інформації. Бібліографи Наукової бібліотеки Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини проводять Дні інформації як в традиційній, так і в електронній формі. До програми Днів інформації включають організацію виставки літератури, проведення бесід, консультацій. Інформація в електронній формі серед користувачів поширюється через локальну мережу університету [15].

Недоліком масового бібліографічного інформування є розповсюдження БІ без виявлення рівня її корисності, умов доведення і сприймання. Для бібліотеки інструментами зворотного зв'язку при масовому інформаційному обслуговуванні можуть стати форуми чи блоки, розміщені на її сайті, які дозволяють користувачам оцінити запропоновану БІ, висловити пропозиції щодо покращення обслуговування тощо, підтверджують тенденцію руху бібліографічного інформування від масових форм до диференційованих.

Завдання диференційованого бібліографічного інформування полягає в регулярному забезпеченні керівників, спеціалістів, що працюють у наукових закладах, промислових та сільськогосподарських підприємствах, навчальних закладах, фінансових і комерційних структурах, відомостями про нові документальні джерела інформації, необхідні для їх професійної діяльності. З постійним зростанням потоку інформації, слідкувати за появою таких джерел самим спеціалістам важко, це займає 30-40% їх робочого часу [9; 194].

Суть кардинальної зміни системи диференційованого інформування полягає в природі електронного документу, яка дозволяє

здійснювати його змістовий аналіз в автоматизованому режимі без участі людини. Електронний текстовий документ за допомогою сучасних засобів обробки і зберігання даних може бути проіндексованим, враховуючи кожне слово, яке потім може стати об'єктом пошуку. Це забезпечує принципово нову технологічну основу системи диференційованого бібліографічного інформування. Суть її полягає в тому, що бібліографічні служби можуть прийняти від користувача необмежену кількість запитів. Функції бібліографів при цьому обмежуються лише створенням спеціального „профілю користувача”, в якому фіксуються необхідні для проведення пошуку інформаційні масиви, максимально детально формулюється запит, визначається вид і періодичність надсилання повідомлень абоненту інформування. Іноді довготривалий запит формулює спеціальний програмний модуль. На основі отриманого запиту програмне забезпечення автоматично формує своєрідні фільтри, з допомогою яких у БД виявляються нові відповідної тематики документи, які за вказаною періодичністю надсилаються на електронну адресу абонента. Така організація бібліографічного інформування дозволяє позбутися певного суб'єктивізму при підборі БІ, відмовитися від використання людського інтелекту, замінивши його алгоритмом роботи програмних модулів. Джерелами виявлення інформації можуть бути електронні документи бібліотеки, корпоративної мережі, Інтернету [14].

Попри всю корисність подібного сервісу для бібліотек піонерами електронного диференційованого бібліографічного інформування стали зарубіжні комерційні організації (власники авторитетних повнотекстових, реферативних, бібліографічних БД), які з другої половини 1990-х рр. як стандартну послугу пропонують інформування про нові надходження за наперед обумовленою тематикою. У конкурентній боротьбі компанії прагнуть вдосконалити сервіс, наприклад, пропонують на вибір чотири його види: клієнт може замовити повідомлення про появу в БД документів, які містять у тексті задані ключові слова, що відповідають певній предметній рубриці, про надходження в БД нового номера, випуску або тому вказаного періодичного видання чи згадку конкретної наукової праці в творах інших авторів. Велике значення в конкурентній боротьбі має оперативність надання інформації. Еталоном сервісу є надання інформації споживачу негайно при надходженні документу в базу [14; 30].

Російські дослідження показують, що більшість користувачів бібліотек теж хотіли б отримувати адресну розсилку інформації електронною поштою (64 %), а отримати інформацію з Web-сайту — 51% [5; 26]. Окремі російські та українські бібліотеки організовують зареєстрованим на сайті користувачам щомісячну тематичну розсилку нових надходжень до бібліотеки на адресу електронної пошти [17; 30].

Наприклад, Кіровоградська обласна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського пропонує заповнити реєстраційну форму, де вказується адреса електронної пошти, вибирається із запропонованих бажаний тип тексту, спосіб кодування інформації, тематика інформування (запропоновані 22 тематичні рубрики) [20]. Таким чином, бібліографічне інформування охоплює не тільки читачів бібліотеки, але стає доступним для всіх потенційних споживачів. Інша справа, що при пошуку в Інтернеті інформації про українські бібліотеки, які надають таку послугу, виявилось, що активно таким сервісом займаються переважно видавничі та книготорговельні організації, для яких БІ про видавничу продукцію є єдиною можливою формою надання відомостей про товар у книжковій торгівлі [6; 6].

Найефективнішою і прогресивною формою диференційованого обслуговування є вибіркове розповсюдження інформації (ВРІ), яке дозволяє подолати основний недолік такого обслуговування — відсутність постійнодіючого зворотного зв'язку з абонентами. Вперше термін „вибіркове розповсюдження інформації” в 1958 р. застосував Х.П. Лун, який запропонував створити систему ВРІ, побудовану на використанні обчислювальної техніки [11; 251]. У Радянському Союзі в 60-ті рр. ВРІ здійснювалось у ручному режимі, пізніше, з 1970-х рр., для пошуку інформації стали використовувати БД на магнітних стрічках. Саме тоді ВРІ отримало визнання в світі як найефективніша форма інформаційного забезпечення [10; 14].

Значні зміни в організації системи ВРІ почалися в 90-х рр., спричинені широким впровадженням Інтернету у всіх сферах людської діяльності. З кожним роком кількість електронних інформаційних ресурсів збільшувалась, орієнтуватися в них стало важко. Зросла потреба у вибіркового інформуванні, яка за кордоном була реалізована комерційними інформаційними центрами, книговидавничими організаціями, міжнародними пошуковими системами. Аналіз документального потоку здійснений російськими дослідниками, показав, що в Росії інформаційне забезпечення в режимі ВРІ не тільки не розвивається, а навпаки, занепадає. Це призвело їх до думки, що така форма інформаційного забезпечення сьогодні не актуальна [10; 15]. Для підтвердження чи заперечення цієї гіпотези було проаналізовано річні звіти та сайти бібліотек Російської академії наук, проведений пошук інформації з теми в Інтернеті (англо- та російськомовному сегменті), опитування працівників цих бібліотек.

Виявилось, що ВРІ як інформаційна послуга згадувалось на 3,1 % проаналізованих сайтів. Зокрема, в ДПНТБ СВ РАН інформування здійснюється на основі політематичних регіональних БД власної генерації, однак колишня популярність цього сервісу в останні роки

стала стрімко падати. Основні причини цього явища мають економічний і технологічний характер: у бібліотеках відсутній кадровий потенціал для активного використання цієї форми на базі наявного програмно-технічного комплексу і немає коштів для розробки нового, на основі сучасних комунікативних технологій. Низький інтерес науковців до такого сервісу дослідники пов'язують з можливістю доступу до повних текстів [10; 19].

В англomовному сегменті Інтернету було знайдено десятки тисяч документів за темою. Отримані результати дослідники розглядають як свідчення розповсюдженості і популярності ВРІ в англomовних бібліотеках та інформаційних центрах в наш час. Фактографічний аналіз Інтернет-даних показав, що користувачам ВРІ надаються результати пошуку нових надходжень в бібліографічних реферативних і повнотекстових БД, електронних каталогах, БД патентів за задалегідь сформульованими запитам у вигляді розсилок на електронну адресу чи персональний Web-сайт. Особливістю сучасних форм ВРІ є відсутність обмежень кількості абонентів і видів джерел інформації [10; 18]. Бібліотеки необхідні як агрегатори, організатори і координатори доступу до електронних ресурсів.

Інше дослідження показало, що в англomовному сегменті Інтернету можна виділити три групи постачальників інформації у режимі ВРІ — видавництва наукових журналів, інформаційні служби, університетські бібліотеки. Так як і в попередньому дослідженні, було зроблено висновок, що інформація про послуги тематичного інформування різними виробниками/розповсюджувачами інформації в онлайновому режимі є важливою частиною сайтів зарубіжних наукових бібліотек. Підписка на ВРІ через сайт є хоча і поширеним, проте досить новим сервісом. За кордоном розроблено безліч програм і технологічних схем налаштування для замовлення розсилок нових поповнень певних інформаційних ресурсів. Кожна система має свої характерні особливості і пропонує користувачам роботу в режимі самообслуговування. Тому співробітники зарубіжних бібліотек складають поетапні схеми користування тією чи іншою версією ВРІ [19; 53].

В Україні електронне ВРІ є рідкісним явищем. Наприклад, у бібліотеці Полтавського університету споживчої кооперації України воно здійснюється через сервер університету, де створено мережеві папки кожної кафедри, в яких бібліограф-інформатор зі свого автоматизованого робочого місця розміщує бібліографічні списки літератури із заявлених викладачами тем. Формування списків здійснюється автоматично. З допомогою мережевих папок розсилаються й анкети для виявлення запитів користувачів і

отримуються заявки на обслуговування. 70 % тем забезпечуються інформацією за рахунок власних електронних ресурсів. Однак, працівники відчують потребу в створенні корпоративної інформаційної мережі бібліотек регіону, що дозволило б значно збільшити повноту надання інформації [3]. Наукова бібліотека Хмельницького національного університету застосовує для диференційованого інформування електронну пошту, обслуговуючи в системі ВРІ 18 абонентів, однак її працівники відзначають (як недолік такого обслуговування) відсутність у багатьох випадках зворотнього зв'язку [16].

Схожі риси має ще одна форма диференційованого інформування – диференційоване забезпечення керівників (ДЗК). Система ДЗК передбачає аналітичну переробку інформації, в результаті якої керівникам передають тематичні підбірки, дайджести, фірмові досьє, таблиці фактичних відомостей [13; 511]. У СРСР така форма інформування стабільно функціонувала в 80-ті рр. На сучасному етапі, як показало дослідження, лише 0,78% проаналізованих російських сайтів (одна бібліотека) пропонує користувачам таку послугу. Під час аналізу електронних документів мережі Інтернет було виявлено, що найчастіше ДЗК згадується в них як інформаційна послуга бібліотек ВНЗ, що надається керівному та професорсько-викладацькому складу. На пострадянських просторах ДЗК та ВРІ мають однакові тенденції до згасання [10; 19].

Заміна дорогого людського інтелекту машинним дозволяє перетворити диференційоване бібліографічне інформування з елітного сервісу в повсякденну доступну будь якому користувачу інформаційну послугу. ВРІ на базі Web-сайту стає інтерактивним, дозволяє персоналізувати доступ до інформації у відповідності з професійними інтересами користувачів і їх побажаннями. Включення бібліотек в автоматизовані інформаційні мережі знімає залежність споживачів інформації від обмежених ресурсів конкретних бібліотек і від необхідності особисто відвідувати бібліотеки в певний час. Завдання бібліотек — орієнтувати користувачів у інформаційному просторі через електронні інформаційно-пошукові сервіси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блюменау, Д.И. Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов. – СПб.: Профессия, 2002. – 240 с. – (Сер. „Специалист”).
2. Вахрамеева, З.В. Дайджест как продукт информационной деятельности / З.В. Вахрамеева, И.В. Курбангалеева // Библиосфера. – 2008. – № 2. – С. 49-53.

3. Галицька, О. З досвіду організації ВРІ (вибіркового розповсюдження інформації) в автоматизованому режимі / О. Галицька, Л. Лисенко // Бібл. форум України. – 2008. – № 4. – С. 16.
4. Гречихин, А.А. Библиографическое информирование // Гречихин А.А. Общая библиография. – Режим доступа: http://www.gumfak.ru/bib_html/biblio/content.shtml.
5. Грибков, Д.Н. Модель интеграции информационных ресурсов культурно-образовательной сферы // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 8. – С. 24-29.
6. Грузинова, Л.Б. Современная книготорговая библиографическая деятельность // Библиография. – 2004. – № 6. – С. 6-17.
7. Диомидова, Г.Н. Библиографоведение: учебник. – СПб.: Профессия, 2002. — 286 с.
8. Збаровская, Н.В. Виртуальные помощники : информ. технологии // Библиотека. – 2003. – № 10. – С. 45-47.
9. Коготков Д.Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, управление, технология: учебник. – СПб.: Профессия, 2004. – 304 с.
10. Лаврик, О.Л. ИРИ и ДОР: современное состояние и перспективы развития / О.Л. Лаврик, И.Г. Юдина // Науч.-техн. информация. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. – 2008. – № 2. – С. 14-19.
11. Михайлов, А.И. Научные коммуникации и информатика / А.И. Михайлов, А.И. Черный, Р.С. Гиляревский. – М., 1976. – 435 с.
12. Мохначева, Ю.В. Избирательное распространение информации как библиотечный сервис: основные цели, задачи и методы / Ю.В. Мохначева, Т.Н. Харыбина // Науч. и техн. б-ки. — 2008. – № 5. – С. 62-67.
13. Справочник библиографа / науч. ред. А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Профессия, 2005. – 592 с.
14. Степанов, В.К. Библиографическое обслуживание в эпоху цифровых коммуникаций // Библиография. – 2007. – № 2. – С. 22-41.
15. Ткаченко, Т.С. Розвиток бібліотечно-бібліографічного обслуговування на основі інформаційних та мережевих технологій / Т.С. Ткаченко, В.І. Устименко, А.П. Пінковська. – Спосіб доступу: <http://www.udpu.org.ua/files/biblioteka/Tkachenko.pdf>
16. Шекенева, В.І. Система інформування професорсько-викладацького складу Хмельницького національного університету /В.І. Шекенева, В.В. Іваненкова // Бібліотека в інформаційному просторі: інформ. бюлетень. – Хмельницький, 2008. – № 5. – Спосіб доступу: http://library.tup.km.ua/about_library/metodob/Buleten05/bul5_1.htm#Shekeneva.

17. Шленова, Е.А. Информационное обеспечение научной деятельности университета: опыт научной библиотеки Московского инженерно-физического института (государственного университета) // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 8. – С. 30-35.
18. Электронные документы: создание и использование в публичных библиотеках: справ. / науч. ред.: Р.С. Гиляревский, Г.Ф. Гордукалова. – СПб. Профессия, 2007. – 663 с. – (Сер. «Библиотека»).
19. Юдина, И.Г. Избирательное распространение информации на базе веб-сервисов: обзор Интернет-ресурсов // Библиосфера. – 2008. – № 1. – С. 51-56.
20. www.library.kr.ua/subscribe.html.

УДК: [025.34:908]:[025.34:908]

Ю.А. ОСТАПЧУК

аспірант Рівненського державного гуманітарного університету

**КРАЄЗНАВЧІ КАТАЛОГИ І
КАРТОТЕКИ – ВАЖЛИВА
ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА
ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО
АПАРАТУ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Резюме. У статті аналізується сучасний стан та перспективи розвитку краєзнавчих каталогів та картотек у бібліотеках вищих навчальних закладів.

Ключові слова: краєзнавчі каталоги, краєзнавчі картотеки, картотеки персоналій, картотеки наукових праць викладачів, бібліотеки вищих навчальних закладів.

Важливе місце в системі довідково-бібліографічного апарату бібліотек ВНЗ посідають краєзнавчі каталоги та картотеки, які відображають літературу, присвячену природним ресурсам, економіці, культурі певного краю (регіону, області, міста, району). Поняття «край» розглядається як конкретна частина країни, яка збігається з

одиноцею сучасного адміністративно-територіального поділу або з історично визначеною територією, яка є частиною країни. Краєзнавча робота бібліотек регламентується «Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України», прийнятим 11.06.1996 року [4].

У вітчизняній історіографії відсутні праці, спеціально присвячені краєзнавчим каталогам та картотекам бібліотек ВНЗ. Окремі аспекти цієї проблеми знайшли своє висвітлення в роботах Н. М. Кушнаренко [2], Д. Я. Коготкова [1], О. В. Мамонтова, М. М. Щерби [3] та ін., які визначили поняття, призначення, структуру та особливості організації краєзнавчих каталогів та картотек. Типологічні особливості краєзнавчих каталогів та картотек бібліотек ВНЗ не були предметом розгляду.

Дослідження краєзнавчих каталогів та картотек бібліотек ВНЗ проводилося на базі декількох бібліотек Західного регіону України: Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка (НБ ЛНУ), Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету (НБ РДГУ), Наукової бібліотеки Національного університету водного господарства і природокористування (НБ НУВГП), бібліотеки Волинського національного університету ім. Лесі Українки (ВНУ) та бібліотеки Острозької академії. Основна мета дослідження — проаналізувати сучасний стан краєзнавчих каталогів та картотек вишівських бібліотек та розробити науково обґрунтовані рекомендації для їх подальшого вдосконалення.

Дослідження показало, що кількість та види краєзнавчих каталогів і картотек, які ведуться у бібліотеках ВНЗ, є різними. Єдиних вимог до їх ведення бібліотеками ВНЗ немає. У різних бібліотеках організацією та веденням краєзнавчих каталогів та картотек займаються різні структурні підрозділи. У НБ ЛНУ відділом «Україністика» ведуться: алфавітний каталог (АК) краєзнавчої літератури, систематичний каталог (СК) краєзнавчої літератури, АК та СК іноземної літератури краєзнавчого змісту, тематична картотека статей краєзнавчого змісту. «Науково-бібліографічним відділом» цієї бібліотеки ведуться картотеки: персоналій, з історії ЛНУ та з історії НБ ЛНУ. «Науково-бібліографічним відділом» бібліотеки ВНУ ведеться краєзнавчий каталог. На сайті бібліотеки ВНУ представлено БД: «Фахові видання ВНУ» та «Праці викладачів ВНУ». У НБ РДГУ «Довідково-інформаційним відділом» ведуться картотеки: краєзнавча, наукових праць викладачів та з історії РДГУ. У НБ НУВГП «Інформаційно-бібліографічним відділом» ведуться картотеки наукових праць викладачів університету та з історії НУВГП. Краєзнавча картотека та картотека праць викладачів Острозької академії ведеться відділами

«Обробки та комплектування літератури» (здійснює опис книг), «Відділом періодики» (здійснює опис газетних та журнальних статей) та «Бібліографічним відділом» (розставляє картки в картотеку). Вважаємо, що є потреба розробити необхідний мінімум краєзнавчих каталогів та картотек для бібліотек ВНЗ.

Як відомо, краєзнавча бібліографія має забезпечувати споживачів інформацією з 3-х напрямів: 1) література про край (тобто за змістом присвячена краю); 2) біобібліографія місцевих діячів (незалежно від змісту їхніх праць); 3) облік місцевих видань (незалежно від їхнього змісту).

У практиці бібліотек ВНЗ краєзнавчими називали тільки каталоги та картотеки першого напрямку, що відображають літературу про край в цілому.

Тематика каталогів та картотек краєзнавчої літератури присвячується відповідному краю, є багатогалузевою. Такі картотеки та каталоги включають як книги, цілком присвячені інформації про край, так і книги, що мають окремі глави, розділи, сторінки краєзнавчого змісту, якщо цей матеріал має цінність для вивчення краю; статті із місцевих газет, журналів, збірників, передмови, цілком або частково присвячені краю, рецензії на краєзнавчі видання.

В абеткових та систематичних краєзнавчих каталогах НБ ЛНУ відображаються видання, присвячені Галичині та Західній Україні, а також твори, видані на цих територіях.

У краєзнавчих картотеках НБ РДГУ, НБ ЛНУ та бібліотеки Острозької академії відображені такі матеріали з газет і журналів:

- постанови обласних і міських керівних органів;
- офіційні матеріали про персональні нагородження осіб, які проживають і працюють на території краю;
- виклад архівних матеріалів і документів, що мають відношення до краю;
- передові статті, що містять фактичний і статистичний матеріал про край, окремі підприємства і установи;
- матеріали про стан і перспективи розвитку економіки краю, окремих підприємств;
- статті і повідомлення про розвиток науки, культури, народної освіти, охорони здоров'я, спорту, про колективи і огляди художньої самодіяльності, про музеї, бібліотеки, краєзнавчий рух у краї;
- бібліографічні матеріали про видатних людей-краян;
- художні твори про край, прозові та поетичні твори місцевих авторів, фольклорні матеріали;
- бібліографічні огляди про область, місто;

– рецензії на книги краєзнавчого характеру, твори місцевих письменників, поетів, художників і композиторів.

Картотеки літератури про даний ВНЗ не відносили до краєзнавчих, хоча вони дають інформацію про установу, яка існує і діє в краї, отже, така картотека є краєзнавчою за змістом. Те саме можна сказати про тематичну картотеку, за змістом присвячену історії бібліотеки ВНЗ.

Бібліографічна діяльність бібліотек ВНЗ розвивалася і в 2-му, і в 3-му напрямі, незалежно від завдань краєзнавства. У другий напрям – біобібліографію місцевих діячів – укладаються картотеки персоналій викладачів ВНЗ, або картотеки їх праць. Картотеки персоналій відображають праці викладачів незалежно від їхнього змісту, та літературу про них. У картотеках наукових праць викладачів матеріал згруповано в алфавітному порядку прізвищ викладачів; розташування матеріалів усередині ділень – зворотньо-хронологічне. Усвідомлюючи біобібліографічний характер таких картотек, треба доповнити їх довідками про життєвий та творчий шлях діячів, а також відображати рецензії на їхні праці та інші публікації, в яких характеризується діяльність викладачів.

Для бібліографії місцевих документів важливе значення має відображення видавничої діяльності ВНЗ, адже саме ця установа робить вагомий внесок у розвиток науки і культури в краї. Серед видань ВНЗ — наукові праці, підручники та навчальні посібники, навчально-методичні матеріали. Усі вони заслуговують на окреме від загального каталогу відображення у каталозі видань ВНЗ з метою підбиття підсумків видавничої діяльності ВНЗ та визначення його внеску в місцеву видавничу продукцію.

Отже, для бібліотек ВНЗ обов'язковими мають бути такі картотеки і каталоги: картотека краєзнавчої літератури, картотека літератури про відповідний ВНЗ, картотека персоналій (праць викладачів та літератури про них), каталог видань університету.

За призначенням краєзнавчі каталоги та картотеки бібліотек ВНЗ є читачко-службовими, тобто призначені як для користувачів, так і для службового використання працівниками бібліотек у процесі виконання ними службових обов'язків.

В існуючих краєзнавчих каталогах та картотеках бібліографічні відомості зафіксовані на картках, друкованих на друкарській машинці або принтері та рукописних картках.

Форма бібліографічного опису на основних картках у краєзнавчих каталогах та картотеках НБ РДГУ, НБ НУВГП та НБ ЛНУ, ВНУ залежить від того, коли документи надійшли до бібліотек. Відповідно до року видання бібліографічний опис здійснюється згідно з такими правилами:

- Единые правила описания произведений печати. — М., 1963;
- Библиографическое описание произведений печати. — М., 1978;
- ГОСТ 7.1–84 «Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления»;
- ДСТУ 7.1–2006 (ГОСТ 7.1–2003) «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

У бібліотеці Острозької академії в краєзнавчій картотеці на каталожних картках пишуть БО згідно з ГОСТом 7.1–84 «Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления» і не використовується ДСТУ 7.1–2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», хоча на сьогодні вже треба перейти на новий стандарт бібліографічного опису.

На основні картки краєзнавчих каталогів та картотек, крім бібліографічного опису (БО), занесені такі відомості: шифр книги, який проставлений у верхньому лівому кутку картки, в нижньому — індекс краєзнавчої схеми класифікації, сигли місцезнаходження книги, кількість примірників і якщо це газетні та журнальні статті — то тільки БО. Між розділами посилання та відсилання не використовуються.

Групування матеріалів в систематичних краєзнавчих каталогах систематичне. Розстановка карток в межах кожного розділу каталогів абеткова. Усі розділи в СК НБ ЛНУ сформовані відповідно до таблиць УДК. На нашу думку, для систематизації матеріалів краєзнавчих каталогів краще використовувати таблиці «ББК для краєзнавчих каталогів», розділи яких охоплюють усі питання, що стосуються життя краю. Необхідність створення спеціальної краєзнавчої схеми класифікації обумовлена тим, що з окремих галузей знань немає і не може бути краєзнавчої літератури (наприклад: фізика, хімія і т.д.) і разом з тим, є такі аспекти життя краю, які мають комплексний характер (наприклад: природа і природні ресурси), тому традиційні схеми класифікації — УДК і ББК — не придатні для класифікації краєзнавчої літератури.

У систематичних і в тематичних краєзнавчих картотеках групування матеріалів — тематичне: картки групуються за основними аспектами життя краю.

Зокрема, у краєзнавчій картотеці РДГУ бібліографічні описи групуються за схемою, прийнятою для краєзнавчого каталогу, а саме згідно з «ББК для краєзнавчих каталогів». Схема містить такі основні рубрики: «Природа і природні ресурси», «Промисловість», «Сільське господарство», «Охорона здоров'я. Медицина. Спорт», «Історія краю», «Соціально-економічне і суспільно-політичне життя краю», «Культурне життя. Мистецтво», «Релігія», «Освіта». Всередині

основних розділів картки згруповані за дрібнішими тематичними рубриками, а всередині них розставлені в зворотній хронології.

Групування літератури в тематичній картотеці статей відділу «Україніки» НБ ЛНУ ім. І. Франка здійснюється за такими розділами: «Міста і села України», «Археологія», «Економіка», «Релігія», «Політика», «Персоналії», «Етнографія», «Мистецтво», «Літературні групи (об'єднання)», «Товариства», «Педагогіка», «Церковні діячі». У межах розділів розташування карток абеткове.

Матеріали в краєзнавчій картотеці бібліотеки Острозької академії групуються за такими розділами: «Загальні праці про Острог», «Історія Острозького краю», «Культура», «Філософія», «Релігія», «Освіта», «Про Острозьку академію». У розділі «Історія Острозького краю» застосоване історико-хронологічне групування. Розстановка карток у межах кожного розділу — абеткова.

Особливу увагу працівники НБ РДГУ, НБ НУВГП та НБ ЛНУ приділяють складанню картотек з історії ВНЗ; в інших бібліотеках такі матеріали відображаються в загальній краєзнавчій картотеці чи каталозі в окремих розділах. У таких картотеках з максимальною повнотою відображені публікації про всі події, які відбувалися в житті ВНЗ з моменту їх створення. Описуються навіть невеликі статті, замітки, а також публікації, в яких дається загальна характеристика вищої освіти області і разом з тим згадується про діяльність відповідного навчального закладу. Групування матеріалів у цих картотеках — тематичне, розташування в межах розділів у НБ РДГУ та НБ НУВГП — зворотньо-хронологічне, у НБ ЛНУ — абеткове.

На нашу думку, в краєзнавчих картотеках у межах розділів доцільно застосовувати зворотньо-хронологічне розташування бібліографічних записів, що забезпечує ознайомлення читачів, у першу чергу, з новими краєзнавчими документами.

Важливе значення має оформлення краєзнавчих каталогів та картотек, від якого значною мірою залежить ефективність їх використання. Оформлення каталогів та картотек поділяється на внутрішнє та зовнішнє.

До внутрішнього оформлення належать роздільники, які допомагають орієнтуватися в краєзнавчих каталогах та картотеках. У краєзнавчих абеткових каталогах використовують буквенні, складові й словесні роздільники, які вказують, з якої літери, складу або слова починається ряд бібліографічних записів. Для буквенних та словесних роздільників у абеткових каталогах НБ ЛНУ використані роздільники з центральним виступом, для складових — лівосторонні та правосторонні поперемінно.

У краєзнавчих систематичних каталогах та краєзнавчих картотеках на роздільниках відображені такі відомості: індекс відділу та його назва, перелік основних ділень відділу, які передають його зміст. Роздільники не тільки розкривають логіку побудови систематичних краєзнавчих каталогів та краєзнавчих картотек, але й є засобом наочного розмежування загальних і конкретних класифікаційних ділень. Вони сприяють одноманітності оформлення розділів певного ступення підпорядкованості. Для цього в досліджуваних бібліотеках використані роздільники з виступами різної форми: з центральними виступами — для ділень першого та другого, інколи третього ступеня; лівосторонні виступи — для четвертого та п'ятого ступенів; правосторонні виступи — для шостого та наступних ступенів ділення. На виступі роздільника вказаний індекс та заголовок розділу відповідно до робочих таблиць класифікації.

У картотеках праць викладачів використовують центральні словесні роздільники, на яких вказано прізвище, ім'я, по-батькові викладача.

Зовнішнім оформленням краєзнавчих каталогів та картотек є надшафні написи, номери каталожних ящиків та етикетки. Надзвичайно важливе значення має нумерація каталожних ящиків, яка дозволяє користувачам самостійно знаходити попередній та наступний каталожний ящик, виймати їх з каталожної шафи й повертати назад. Каталогні ящики в НБ РДГУ, НБ НУВГП та бібліотеці Острозької академії пронумеровані зліва-направо, згори-вниз у межах кожної каталожної шафи. Каталогні ящики краєзнавчих каталогів та картотек НБ ЛНУ не пронумеровані, що значно ускладнює користувачам та бібліотекарям роботу з ними.

Усі каталожні ящики мають етикетки, що вміщують відомості про наповнення кожного ящика. Для абеткових каталогів використовують буквенно-складові етикетки, на яких зображені написи, що відображають зміст каталожного ящика за формою «від — до». На етикетках позначено: заголовок чи назву документа (їх початкові слова чи склади слова) першої та останньої картки, вміщеної у даному каталожному ящику. Етикетки каталожних ящиків у систематичних краєзнавчих каталогах та краєзнавчих картотеках містять два елементи: індекс і назву галузевого розділу. Отже, етикетка каталожного ящика допомагає пошуку матеріалів у каталозі.

Документацією на краєзнавчу картотеку в НБ РДГУ є «Паспорт-характеристика краєзнавчої картотеки». На краєзнавчий каталог бібліотеки ВНУ є відповідна документація — паспорт-характеристика та положення. У бібліотеці Острозької академії, НБ НУВГП та в НБ ЛНУ документації на краєзнавчі каталоги та картотеки немає.

Створюючи краєзнавчі каталоги та картотеки в бібліотеках ВНЗ, бібліотекарі керуються такими принципами: 1) матеріали мають бути цікавими та доступними; 2) мати зв'язок з життям, проблемами міста, району, області; 3) мати зв'язок з програмним навчальним матеріалом (доповнювати й розширювати його). На основі краєзнавчих каталогів і картотек бібліотеки організовують різноманітні форми обслуговування читачів, які вивчають свій край.

Разом із тим на сьогодні краєзнавчі картотеки бібліотек ВНЗ мають певні недоліки, а саме: не використовуються засоби наочної інформації та пропаганди цих каталогів і картотек; не всі картки стоять на своїх місцях; немає посилань та відсилань між розділами.

Матеріали дослідження дозволяють запропонувати такі рекомендації:

Краєзнавчі каталоги та картотеки повинні бути в усіх бібліотеках ВНЗ, адже в кожній бібліотеці є користувачі, яких цікавить література про рідний край.

У краєзнавчий каталог чи картотеку необхідно включати видання з історії краю від найдавніших часів і до наших днів; краєзнавчий матеріал з розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, про спортивні досягнення, демографічні проблеми; нариси та біографічні довідки про відомих людей, які народилися на території певного краю, описи народних обрядів, звичаїв та традицій, які склалися на території краю й втілені в культурі, художніх ремеслах, побуті, піснях; інформацію про місцеві підприємства, документи, витяги з документів, цитати з творів, вислови, вірші поетів про рідний край та інші матеріали, які мають пізнавальний та пошуковий інтерес. Не можна не погодитись з думкою Н.М. Кушнарєнко, що в краєзнавчих каталогах та картотеках не слід відображати документи вузькоспеціального характеру (розпорядження місцевих організацій, які не мають принципового значення), адміністративно-управлінські, оперативно-господарчі і технічні документи, які видаються для службового користування, форми, бланки, інструкції, рекламні комерційні оголошення, програмно-методичні видання, підручники та навчальні посібники, які не містять місцевого матеріалу [2; 268].

Необхідно розробити спеціальну документацію (паспорт, положення, інструкцію про порядок виявлення та відбору документів) для краєзнавчих каталогів та картотек. Передбачити систематичне редагування краєзнавчих каталогів та картотек.

Для систематизації краєзнавчих документів варто використовувати спеціальну схему класифікації краєзнавчої літератури, вести робочу картотеку «Методичні рішення», яка б

допомагала дотримуватися єдиних принципів ведення краєзнавчих каталогів та картотек.

До краєзнавчих каталогів та картотек бібліотек ВНЗ необхідно розробити засоби пропаганди та інструкції для користування картотеками. Використовувати, крім основних, довідкові та посилальні картки. Покращити пропаганду і популяризацію краєзнавчих каталогів і картотек, зробити їх доступними викладачам і студентам.

У майбутньому треба перевести традиційні краєзнавчі каталоги та картотеки в електронні, створити краєзнавчу бібліографічну базу даних та виставити її на Web-сайті бібліотеки.

Науково-методичному центру бібліотек ВНЗ треба розробити рекомендації щодо необхідної системи краєзнавчих каталогів та картотек в бібліотеках ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коготков, Д.Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, технология, управление: учебник / Д.Я. Коготков; науч. ред. Г.В. Михеева; под. общ. ред. О.П. Коршунова. — СПб.: Профессия, 2003. — 304 с.
2. Кушнарченко, Н.М. Бібліотечне краєзнавство: підручник. — К.: Знання, 2007. — 502 с.
3. Мамонтов, А.В. Краеведческая библиография: учеб. для студ. библ. фак. ин-тов культуры и пед. вузов / А.В. Мамонтов, Н.Н. Щерба. — М.: Кн. палата, 1989. — 217 с.
4. Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України: Наказ Міністерства культури і мистецтв України №314 від 11.06.96 р. — Режим доступу: [http // lib.if.ua/spec/n_kray.html](http://lib.if.ua/spec/n_kray.html). — Назва з екрану.
5. Традиційні каталоги наукових бібліотек освітнянської галузі: Організація, ведення, редагування: метод. рекомендації / АПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В.О. Сухомлинського, Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка; уклад.: І.Г. Любановська, Р.П. Гаврилюк, О.Г. Помчалова та ін. — К., 2006. — 168 с.

УДК: 027.7:004

О.В. ПАНАЙ

*студентка Рівненського державного
гуманітарного університету*

РОЗРОБКА МЕРЕЖЕВИХ ДОДАТКІВ

Резюме. У статті описується створений Web-сайт наукової бібліотеки РДГУ.

Ключові слова: Web-сайт, інформаційні технології, електронний каталог, пошукова система.

В інформаційних технологій велике майбутнє. Складовою загальної інформатизації суспільства є Інтернет. З кожним днем все простіше мати доступ до всесвітньої мережі, все більше корисної інформації можна отримати не виходячи зі своєї оселі чи офісу. Це швидко і зручно, тому створення Web-сайтів різноманітних тематик сьогодні є актуальним.

Розвиток інформаційних технологій, зокрема інтернет-технологій, стає одним із вирішальних чинників удосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності. Бібліотечні Web-сайти покликані задовольняти загальні, особливі та індивідуальні потреби користувачів, активно розвивати кумулятивну, інтеграційну і комунікаційну функції. Створення Web-сайтів спеціальних бібліотек дозволяє здійснювати діяльність віддалених інформаційних посередників, розвиваючи нові елементи в системі галузевих електронних наукових комунікацій; інтеграцію внутрішніх і зовнішніх ресурсів через систему посилань; мережеві бібліотечно-технологічні послуги для користувачів [1].

Метою роботи була розробка електронного інформаційного мережевого ресурсу для наукової бібліотеки РДГУ, згідно із замовленням бібліотеки РДГУ.

Актуальність теми зумовлена нагальною потребою працівників та читачів бібліотеки РДГУ в електронному інформаційному ресурсі, до якого був би доступ з мережі. Створення такого проекту є

актуальним як в межах нашого університету так і для інших навчальних закладів.

Головна сторінка сайту має вигляд (Рис. 1):

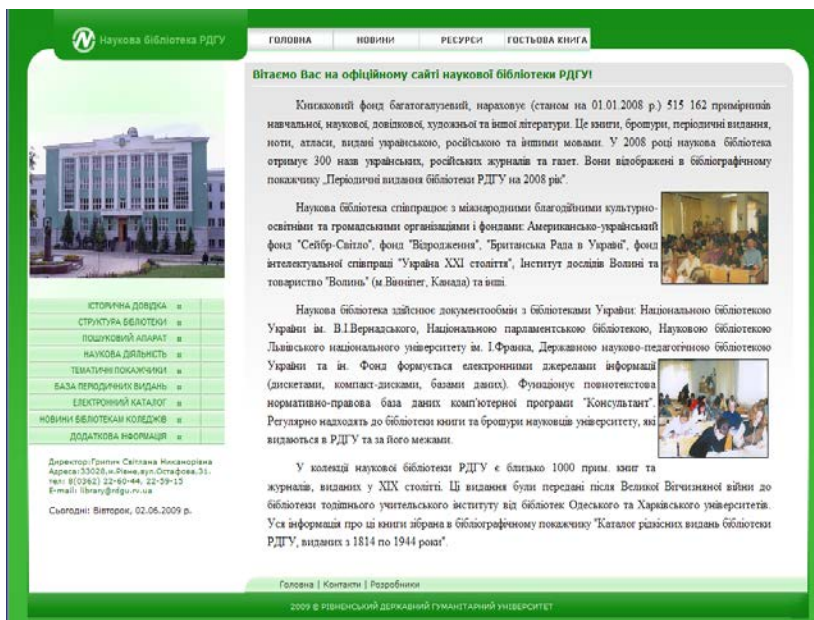

Рис.1. Вигляд головної сторінки сайту

У процесі виконання роботи: було опрацьовано інформаційні джерела за темою "розробка мережевих додатків", розглянуто основні типи систем управління вмістом сайту, можливості Web-серверів та їх адмініструванням, основи побудови Web-сайту, автоматизацію діяльності бібліотеки на базі бібліотечно-інформаційної системи «УФД/Бібліотека».

Під час розробки Web-сайту наукової бібліотеки РДГУ була сформована інформаційна та елементна структура. Відповідно до головних цілей і завдань створення бібліотечного Web-сайту було сформоване його змістовне наповнення, яке включає такі розділи: історія наукової бібліотеки РДГУ, контактна інформація, структура наукової бібліотеки, новини студентам та бібліотекам коледжів РДГУ, наукова діяльність, бібліографічна база періодичних видань, які передплачує бібліотека у поточному році, електронний каталог, бібліографічні покажчики, гостьова книга [3].

Була забезпечена можливість для реєстрації та здійснення обліку читачів, які користуватимуться електронним каталогом. Після

натиснення посилання на електронний каталог з'являється інформація про пошукову систему, форма для вводу паролю та повідомлення користувачу про те, що необхідно зареєструватися (Рис. 2).

Електронний каталог бібліотеки

За допомогою пошукової системи в електронному каталозі можна здійснювати пошук документів та переглядати інформацію про них. Шукати документи можна як за атрибутами (автор, назва, інші вихідні дані) так і за належністю документів до тієї чи іншої теми.

Для доступу до пошукової системи необхідно [зареєструватися](#).

Введіть пароль

Відкрити доступ

Рис. 2. Сторінка доступу до електронного каталогу

На сторінці доступу до каталогу міститься посилання на форму реєстрації. Якщо реєстрація пройшла успішно, то користувач отримує пароль доступу до пошукової системи.

За допомогою пошукової системи можна здійснювати пошук документів та переглядати інформацію про них. Шукати документи можна як за атрибутами (автор, назва, інші вихідні дані) так і за належністю документів до тієї чи іншої теми.

Під час пошуку за атрибутами можна відібрати документи, атрибути яких (поля бібліографічного опису, такі як «Автор», «Назва», «Рік видання» тощо) мають необхідні значення. Спочатку на сторінці виводиться скорочений перелік найбільш уживаних атрибутів. Якщо необхідно виконати пошук за більш специфічними атрибутами, необхідно вибрати посилання «Розширений перелік полів». Для повернення до скороченого переліку, необхідно вибрати посилання «Скорочений перелік полів».

Пошук за атрибутами комбінується з пошуком у класифікаторах, тому при виборі певної теми, пошук за атрибутами буде виконуватися лише серед документів, що належать до цієї теми.

Класифікатори призначені для того, щоб полегшити пошук необхідних документів. Рубрики у класифікаторах називаються темами. Кожна тема має підтеми.

Кожний документ може бути віднесений до однієї або кількох тем, і в будь-якій з них його можна знайти.

Якщо не вдається знайти тему в ієрархії класифікаторів, можна спробувати її відшукати за контекстом, тобто відібрати такі теми, в

назві яких міститься вказаний текст. Для цього необхідно ввести текст у полі «Пошук теми» і натиснути кнопку «Шукати».

З'явиться перелік тем, що відповідають умові пошуку. При виборі необхідної теми здійснюється перехід на сторінку пошуку, де ця тема буде розкрита. Після того, як необхідні умови вибору введені, треба вказати, скільки документів виводити на одній сторінці (стандартне значення – 20) і натиснути кнопку «Вибрати» в верхній або нижній частині пошукової форми. Крім результатів пошуку, на сторінці будуть виведені умови пошуку (для контролю), загальна кількість знайдених документів і діапазон документів.

Якщо знайдених документів – 0, варто перевірити умови пошуку. Можливо, було введено «зайві» умови, або деякі дані введені неправильно (наприклад, зроблено орфографічну помилку). Якщо все введено правильно, це означає, що відповідних документів у бібліотеці немає або інформація про них ще не занесена до бази даних системи.

Якщо в системі знайдено документи, які відповідають введеним умовам, буде виведено їх список. У кінці списку виводяться посилання на наступні та попередні сторінки з результатами пошуку. Якщо на першій сторінці потрібного документа немає, натисніть посилання 2 в нижній частині сторінки, потім 3 і так далі. При цьому деякі сторінки можна пропускати або повертатися на кілька сторінок назад. Таким чином, гортаючи сторінки доти, доки не знайдеться потрібний документ. Якщо кількість відібраних документів дуже велика, варто спробувати задати більш точні умови відбору і повторити пошук.

У списку наводиться лише найважливіша інформація про документи. Якщо необхідні більш детальні відомості про документ, потрібно натиснути посилання «Опис документа» [4].

Також була створена адміністративна частина для можливості коригування та поповнення сайту.

Web-сайт орієнтований на користувачів із початковими навиками роботи на комп'ютері, для яких головним аспектом є простота і практичність. Для спрощення інтерфейсу сайту, а саме, редагування інформації, була застосована система візуального редагування. Ця система володіє функціональним інтерфейсом, портативністю, асоціативністю, і при цьому є швидкісною. Наприклад, можна просто скопіювати текст з документу Word, а система трансліює його у відносно чистий код, що відповідає стандартам [2].

Для того, щоб Web-сайт був динамічним, були створені бази даних і в таблиці баз були перенесені всі статичні тексти сайту, бібліографічна база даних книг та публікацій викладачів РДГУ, бібліографічна база даних періодичних видань, які передплатує

наукова бібліотека РДГУ у поточному році та електронний каталог [5].

Гостьова Web-книга — найпростіший і найзручніший спосіб написати адміністратору Web-сайту. Це дає останньому можливість побачити, хто саме відвідує його Web-сайт і відповісти цим відвідувачам. Будь-яка гостьова книга має бути швидкою, мати такий же зовнішній вигляд, що і основна частина сторінок сайту. Головна цінність гостьової книги — коментарі користувачів. Коли коментарів стає багато, то їх слід архівувати — це дуже важливо, коли постає питання про швидкість завантаження сторінки. Найпоширеніший метод — розбиття її на декілька сторінок з обмеженим числом повідомлень на кожну, зазвичай 10.

Отже, створення сайту наукової бібліотеки РДГУ є важливим етапом у її розвитку як інформаційної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнарєнко, Н.М. Вісник Харківської державної академії культури: Зб. наук. праць Харківської державної академії культури. Випуск 10. / Н.М. Кушнарєнко — Х.: ХДАК, 2002. — 120 с.
2. Кузнєцов, М.В. PHP 5 Практика розробки Web-сайтов / М.В. Кузнєцова, І.В. Симдянов — СПб.: БХВ-Петербург, 2005. — 960 с.
3. Конноли, Т.М. Базы данных: проектирование, реализация и сопровождение. / Т.М. Конноли, А.С. Бегг, А.П. Страчан — М.: Диалектика, 2000. — 1139 с.
4. Оре, Т.А. Керівництво користувача АІБС «УФД/Бібліотека»: схеми пошуку в електронному каталозі. / Т.А. Оре, Н.Ю. Євєнко, Т.С. Шуляк — Х: НБ ХНУРЕ, 2007. — 6с.
5. Романюк, О.Н. Організація баз даних і знань: Навчальний посібник. / О.Н. Романюк, Т.О. Савчук — Вінниця: Універсум, 2003. — 217с.

УДК: 024:027.7

З.В. РОМАНУХА

*бібліограф I-категорії Наукової бібліотеки
Рівненського державного гуманітарного
університету*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

***Резюме.** У статті аналізуються основні проблеми та перспективи сучасного обслуговування у бібліотеках ВНЗ.*

***Ключові слова:** бібліотека вищого навчального закладу, вищі навчальні заклади (ВНЗ), електронна бібліотека, інформаційні потреби споживачів, маркетингові дослідження, навчально-виховний процес.*

Реформування вищої освіти України відбувається через оптимізацію мережі вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Важливим чинником комплексної реалізації освіти є формування якісно нової системи інформаційної діяльності ВНЗ як складової частини процесу інформатизації освіти.

Головним осередком цієї системи відповідно до Болонського процесу є бібліотека ВНЗ. У науковій бібліотеці РДГУ (НБ РДГУ) бібліотечним обслуговуванням займаються безпосередньо відділ обслуговування, філія бібліотеки, інформаційно-бібліографічний відділ. Структурні підрозділи бібліотеки сформовані з урахуванням розташування факультетів, їх специфіки та інформаційних потреб користувачів. Так, в навчальному корпусі, де навчаються студенти факультетів музичного мистецтва та музично-педагогічного, розташований абонемент нотно-музичної літератури. Література для факультетів документальних комунікацій і менеджменту та художньо-педагогічного представлена в читальному залі №3 та абонементі №2, а для студентів факультету української філології – в читальному залі №2.

Відповідно до особливостей обслуговування наукова бібліотека РДГУ здійснює:

- групове обслуговування (зокрема, впродовж навчального року відбувається видача підручників, словників студентам на пари для виконання навчальних планів);

- практикуються елементи відкритого доступу до фонду при обслуговуванні читачів на абонементі нотно-музичної літератури;
- здійснюється видача електронних видань кафедральними бібліотеками (читальний зал №1 через проблеми технічного характеру лише формує фонд електронних видань);
- надаються послуги ксерокопіювання для зручності опрацювання літератури.

92,4% студентів від всього контингенту студентів стаціонарної та заочної форми навчання є читачами бібліотеки. Протягом 2008 календарного року університетську бібліотеку відвідало 397138 чол. студентів, викладачів, аспірантів та інших категорій читачів університету, а кількість книговидач становить 759827 примірників. Колектив бібліотеки університету постійно вивчає запити читачів, їх потреби у навчанні, шукає нові, більш ефективні форми і методи обслуговування.

При обслуговуванні читачів бібліотекарі відділу обслуговування як і працівники інформаційно-бібліографічного відділу також здійснюють довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО): надають індивідуальні консультації читачам та різноманітні бібліографічні довідки. Для сучасного етапу розвитку університетської бібліотеки характерно посилення ролі електронних ресурсів в інформаційному та довідково-бібліографічному обслуговуванні користувачів.

До компонентів інформаційно-педагогічного середовища наукової бібліотеки РДГУ відноситься і культурно-просвітницька робота. В першу чергу, це такі традиційні форми роботи, як книжкові виставки та перегляди літератури, усні бібліографічні огляди літератури, презентації наукових видань викладачів РДГУ, що являються ефективною формою організації комунікації між викладачами і студентами та сприяють ефективному використанню фондів бібліотеки в навчальному і науковому процесі. Упродовж 2008 р. науковою бібліотекою РДГУ було організовано 317 книжково-ілюстративних виставок, у т.ч. відкритих переглядів літератури – 15, проведено 39 бібліографічних оглядів літератури та 12 різноманітних форм масових заходів.

Важливим напрямком сучасного бібліотечного обслуговування в науковій бібліотеці РДГУ, крім традиційних інформаційних заходів, є використання елементів реклами. Це статті в друкованих виданнях, буклети, оголошення, листи, на яких подається інформація про структурні підрозділи бібліотеки, правила користування бібліотекою та ін. Основним завданням рекламної діяльності бібліотеки є

популяризація інформаційних ресурсів, складу фонду, формування позитивного іміджу бібліотеки.

З метою вивчення інформаційних запитів читачів, визначення оцінки якості їх обслуговування та визначення їхніх читацьких пріоритетів бібліотекою університету проводяться відповідні соціологічні дослідження. У 2008 р. в НБ РДГУ було проведено маркетингове дослідження у формі письмового анкетування: «Бібліотека РДГУ очима своїх користувачів», у 2009 р. «Книга і читання в житті сучасної студентської молоді». Завдяки анкетуванню ми отримали цінну інформацію про інформаційні потреби читачів, про роль бібліотекаря як інформаційного посередника, а також визначили пропозиції для вироблення концепції подальшого розвитку та удосконалення діяльності університетської бібліотеки.

На майбутнє наукова бібліотека РДГУ планує ряд заходів щодо поліпшення бібліотечного обслуговування користувачів засобами автоматизації. У першу чергу плануємо:

- розпочати роботу з переведення на електронну систему обслуговування читачів, що включає в себе отримання пластикових читацьких квитків, штрихкодування фонду та ведення електронного формуляра читача;
- створення автоматизованих місць для читачів у відділах обслуговування;
- розширення локальної комп'ютерної мережі між відділами бібліотеки, які знаходяться в різних навчальних корпусах та гуртожитках університету.

Хотілося б також сподіватися і на те, що в майбутньому бібліотека покращить свою матеріально-технічну базу. Адже вже давно виникла потреба створити додатково необхідні спеціалізовані та галузеві читальні зали та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авотине, М. Новые тенденции в обслуживании пользователей Латвийской академической библиотеки / М. Авотине // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2005. – № 2. – С.74-76.
2. Бабичева, Е. Современные технологии – современное обслуживание / Е. Бабичева // Бібліотечний форум України. – 2005. - № 1. – С.32-33.
3. Головачева, Н. Обслуживание читателей: история и современность / Н. Головачева // Мир библиографии. – 2001. – № 4 (июль-август). – С.34-37.
4. Збаровская, Н.В. Образовательные технологии в системе библиотечного обслуживания / Н.В.Збаровская // Библиотековедение. – 2004. – № 5. – С. 23-28.

5. Збаровская, Н.В. Способы эффективного обслуживания / Н.В.Збаровская // Библиотека. – 2005. – № 3. – С.63-68.
6. Ивляева, Т.Н. Методологическое значение понятий «библиотечная услуга» и «библиотечное обслуживание» / Т.Н. Ивляева, Е.В. Смолина // Библиотечное дело – XXI век. – 2006. – № 2. – С.56-72.
7. Кушнерчук, М. Роль маркетингових досліджень в оптимізації обслуговування користувачів Надвірнянської ЦБА Івано-Франківської області / М. Кушнерчук // Бібліотечна планета. – 2006. – № 1. – С.30-31.
8. Прокошена, Т. Мета бібліотек України – європейський рівень обслуговування / Т. Прокошена // Бібліотечна планета. – 2004. – № 2. – С.4-5.
9. Соколова, Т. Библиотечное обслуживание на рубеже XXI века: проблемы и перспективы: Размышления / Т. Соколова // Библиотека. – 2001. – № 7. – С.6-8.

УДК: 027.7

Г.П. СЕМЕНІЮК

*заступник директора Наукової бібліотеки
Рівненського державного гуманітарного
університету*

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ
ЧИННИКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

***Резюме.** У статті описані принципи, напрямки, форми, методи методичної діяльності Наукової бібліотеки РДГУ. Звернено увагу на специфіку методичного забезпечення бібліотеки вищого навчального закладу.*

***Ключові слова:** методичне забезпечення: організаційно-нормативне, науково-аналітичне, інноваційне, інформаційно-педагогічне.*

Успішна діяльність бібліотек України різних систем і відомств, у тому числі вищих навчальних закладів (ВНЗ), безпосередньо пов'язана із сучасною концепцією науково-методичного забезпечення. В останні два десятиліття методична діяльність зазнала певних змін. Спостерігається послаблення авторитарних рис з боку регіональних та всеукраїнських науково-методичних центрів, зокрема бібліотек ВНЗ України III–IV рівнів акредитації, а на зміну їм прийшли більш демократичні принципи. Головним стало надання методичної допомоги, впровадження інновацій, підвищення кваліфікації, підтримка конструктивних ініціатив працівників бібліотеки. Одним із головних завдань методичної роботи є встановлення мети, заради якої формується, функціонує і розвивається бібліотека, деталізується статус та декларуються принципи її роботи. З переходом на Болонську систему навчання у ВНЗ змістилися змістовні орієнтири, наповнились новим змістом традиційні функції, сформувалися нові підходи до їх реалізацій.

Здійснивши аналіз науково-методичної роботи наукової бібліотеки РДГУ за останні 10 років, необхідно відзначити, що нам вдалося, зіткнувшись з проблемами перехідного періоду та освітніх реформ, пристосуватися відповідно до сучасних вимог, та суспільних ситуацій у державі, суттєво поновити концепцію методичної діяльності.

Наукова бібліотека університету здійснює методичну роботу на основі єдиних принципів: науковості, рекомендованості, оперативності, диференційованого підходу, активності.

Отож, методичні рішення і рекомендації бібліотеки здебільшого ґрунтуються на принципі науковості. Тобто вони завжди є результатом науково-дослідної діяльності. Наукова бібліотека РДГУ, враховуючи свою специфіку, не допускає прийняття методичних рішень, що не мають науково-методичного обґрунтування, експериментально неперевіраних, відірваних від реальної бібліотечної практики.

Принцип активності означає, що методична допомога не є пасивною, обмеженою тільки виконанням запитів, які надійшли від працівників бібліотеки. Вона активно спрямована на удосконалення роботи університетської бібліотеки, на впровадження в її практику нових, прогресивних форм і методів.

Принцип оперативності виражається в тому, що методисти покликані оперативно виявляти недоліки і прорахунки в роботі наукової бібліотеки РДГУ, своєчасно надавати консультаційно-методичну допомогу, вчасно забезпечувати роботу бібліотеки методичними рекомендаціями, що сприяють якісному виконанню всіх позицій її перспективних та поточних планів.

Принцип диференційованого підходу вимагає врахування специфіки бібліотеки ВНЗ, її структури, а також технологічних процесів та спеціалізації бібліотекарів, які їх виконують, матеріально-технічне забезпечення та ін.

Принцип рекомендаційності (рекомендованості) в бібліотеці університету полягає у тому, що ми маємо право самостійно використовувати ті чи інші методичні рішення, тобто вибирати для методичного забезпечення своєї діяльності ті рекомендації, які в найбільшій мірі відповідають потребам і умовам наукової бібліотеки РДГУ.

Узагальнення результатів методичної діяльності університетської бібліотеки за 65 років свого існування дозволило закласти базу для визначення і обґрунтування основних напрямів удосконалення науково-методичної діяльності наукової бібліотеки РДГУ на сучасному етапі, яку умовно можна структурувати на такі основні напрямки (блоки): організаційно-нормативний, науково-аналітичний, інноваційний, інформаційно-педагогічний.

Організаційно-нормативний блок є базовим. Він покликаний забезпечити ефективну діяльність бібліотеки, спрямовану на формування бібліотечної політики в РДГУ та участі в її реалізації. У цьому контексті наукова бібліотека РДГУ зосереджує свою увагу, в

першу чергу, на підготовці нормативної документації у поєднанні з випуском видань рекомендаційного характеру.

На основі державних законодавчо-правових, інструктивно-методичних документів, ДСТУ та ГОСТів з питань книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії та інформаційної діяльності й нормативно-правових документів з питань освіти і культури наукова бібліотека РДГУ розробляє власну необхідну нормативну документацію. Це, зокрема, „Положення про наукову бібліотеку РДГУ”, положення про структурні підрозділи університетської бібліотеки; положення, що унормовують порядок функціонування, форми, методи роботи та інші питання, пов’язані із завданнями та функціями наукової бібліотеки РДГУ. Наприклад, „Положення про електронний каталог та бази даних наукової бібліотеки РДГУ”, „Положення про систему каталогів та картотек наукової бібліотеки РДГУ (в картковій формі)”, „Положення про науково-методичну раду наукової бібліотеки РДГУ” та ін.

Крім цього, університетська бібліотека розробляє і необхідні загальнобібліотечні інструктивно-методичні матеріали (устави, положення, інструкції, норми, правила), що визначають межі і рамки діяльності бібліотеки і її структурних підрозділів, суворо однозначний порядок виконання тих чи інших процесів і операцій, обліку роботи і т.п.

Саме наявність нормативної документації дозволяє науковій бібліотеці РДГУ сконцентрувати єдність дій усієї бібліотеки, які спрямовані на вирішення загальних завдань. Застосування нормативної документації пов’язане із розробкою інструктивно-методичних матеріалів, зокрема, таких як: „Інструкція про формування фонду рідкісних і цінних видань в науковій бібліотеці РДГУ”, „Інструкція про формування фонду наукової бібліотеки РДГУ виданнями на електронних носіях та мультимедіа” і т.п.

Визначальною в методичній діяльності наукової бібліотеки РДГУ, як показав досвід, є науково-аналітична діяльність. Безумовно, аналітична функція завжди була притаманна методичній роботі, але в сучасних умовах вона отримала дещо інший відтінок, а саме – аналіз заради прогнозування змін. Вони дозволяють визначити не лише загальні тенденції розвитку бібліотеки, а й зробити прогнози щодо майбутніх змін. Так у зоні уваги науково-методичного сектору університетської бібліотеки постійно знаходиться питання статистичного та фактичного аналізів основних показників і змісту роботи бібліотеки. Зокрема, це щоквартальні аналізи звітів роботи відділів бібліотеки, а також звітів за календарний та навчальний рік, які регулярно проводяться на засіданнях науково-методичної ради бібліотеки. Відповідно до плану науково-методичної ради, розглядаються й інші питання практичної діяльності бібліотеки

університету: обслуговування читачів, формування ресурсної бази, використання комп'ютерних технологій і т.д.

Досвід роботи бібліотеки демонструє, як аналітична функція трансформується в діагностичну. Прикладом цього можуть служити експертно-діагностичні дослідження, які проводить бібліотека. Хоча ззовні вони й нагадують добре відомі комплексні перевірки роботи структурних підрозділів бібліотеки, які проходять згідно з планом, але відрізняються від них певними рисами, а саме вивченням проблем і особливостей. Після закінчення таких перевірок на засіданнях науково-методичної ради, члени комісії звертають увагу не тільки на певні недоліки в роботі та методи їх виправлення, але й виробляють стратегію подальшого розвитку структурних підрозділів бібліотеки.

Останнім часом бібліотека використовує такий новий напрям аналітичної діяльності як методичний моніторинг, що дозволяє виявляти деякі тенденції та зміни. На основі здійсненого моніторингу діяльності за останні 5 років, були розроблені методичні рекомендації щодо удосконалення роботи бібліотеки університету. Також були проведені і соціологічні дослідження „Наукова бібліотека РДГУ очима своїх користувачів” та „Книга і читання в житті сучасної студентської молоді”, які бібліотека підготувала і провела спільно з інститутом соціальних досліджень РДГУ. Узагальнення результатів цих досліджень дало додаткову інформацію щодо вироблення подальшої стратегії розвитку бібліотеки.

Одним із провідних напрямків науково-методичної роботи є інноваційна діяльність, яка ставить за мету пошук, розробку і застосування бібліотечних нововведень, джерелами яких у науковій бібліотеці РДГУ є передова бібліотечна практика, раціоналізаторські пропозиції бібліотекарів, рекомендації наукових досліджень, нові бібліотечні технології. Сюди ж входить і теоретичне вивчення передового досвіду роботи інших бібліотек, практичне знайомство з інноваціями, які вже освоїли інші бібліотеки. Саме таким шляхом завжди прямує і наукова бібліотека РДГУ. Усе цікаве та нове ретельно вивчається та обговорюється (при цьому враховуються потреби бібліотеки, її можливості). Так, було визначене наше базове програмне забезпечення „УФД/Бібліотека”, вибрана інформаційно-пошукова комп'ютерна повнотекстова правова база „Консультант” та ін. Інноваційним напрямом роботи стала й участь наукової бібліотеки РДГУ в корпоративному проєкті, що забезпечує формування загальнодержавної реферативної бази даних „Україніка наукова” і підтримку онлайн-ового доступу до неї, а також розміщення цієї реферативної інформації у третій серії Українського реферативного журналу „Джерело”. Наукова бібліотека РДГУ виконує аналітико-

синтетичну обробку збірника „Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання в закладах освіти” і передає цю інформацію для Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. Сухомлинського.

Успішне виконання завдань, які стоять перед університетською бібліотекою, вимагає постійного удосконалення кваліфікації бібліотекарів. Тому турбота про професійний ріст бібліотечних кадрів є одним із найважливіших напрямків методичного забезпечення, який ми умовно назвали інформаційно-педагогічним. Він передбачає формування професійного світогляду, підвищення кваліфікації персоналу.

Інформаційна функція спрямована на повне і своєчасне інформування бібліотекарів (бібліографічне і фактографічне) на базі методичного моніторингу про досягнення сучасної бібліотечної теорії і практики, про все нове, що з'являється у бібліотечній справі. Інформаційна функція здійснюється у тісному зв'язку з педагогічною, так як одночасно з процесом інформування відбувається і процес навчання бібліотекарів використанню нововведень у їх діяльності. В основі педагогічної функції лежить робота з підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечного персоналу, сприяння його безперервній освіті. Саме підвищення кваліфікації у науковій бібліотеці РДГУ має за мету розширити і поглибити професійні знання бібліотекарів відповідно до займаних посад і функціональних обов'язків, а перепідготовка переслідує мету освоєння нових професійних знань при переході на іншу посаду чи іншу ділянку бібліотечної роботи у зв'язку з введенням нових автоматизованих бібліотечних технологій і т.п.

Щороку наукова бібліотека складає план підвищення кваліфікації своїх працівників, в якому враховуються пропозиції самих працівників бібліотеки, їхні потреби і можливості, які необхідні при виконанні фахових виробничих функцій та завдань. Відповідно до плану організовуються та проводяться заходи різноманітного теоретичного і практичного навчання. Семінари, конференції, огляди новинок літератури, практичні заняття, показові масові заходи, які дають змогу молоді знайомитись із досвідом колег та ін. І серед них: науково-практичний семінар „Українські та зарубіжні університетські бібліотеки: спільність і своєрідність”; практичні заняття „Вивчення ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”; „Статистичний облік з обслуговування читачів у науковій бібліотеці РДГУ”; години цікавих повідомлень (огляди новинок фахової літератури і періодики); за участю кафедри бібліотекознавства і бібліографії РДГУ та кафедри культурології були організовані та проведені науково-практичні конференції за такими темами: „Бібліотека вищого навчального

закладу в контексті сучасності”, „Бібліотека вищого навчального закладу в умовах реформування вищої освіти України: досвід та перспективи”. Підготовлені та видані збірники матеріалів цих конференцій.

До складу Рівненського державного гуманітарного університету входять 4 коледжі. Створене та діє методичне об'єднання бібліотек коледжів. В рамках методоб'єднання (відповідно до плану) продовжують активно використовуватися традиційні форми методичного забезпечення апробовані часом. Це „Дні спеціаліста”, семінари, практикуми та ін. дещо модернізовані й наповнені новим змістом.

Наукова бібліотека РДГУ є базою проходження навчальної та виробничої практики для студентів факультету документальних комунікацій та менеджменту спеціальності „Книгознавство. Бібліотекознавство. Бібліографія” і спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність”. Саме для них бібліотека університету підготувала серію буклетів „Студенту-практиканту”. Кожен випуск цієї серії створений з урахуванням завдань практики.

В останні роки в роботі по підвищенню кваліфікації і перепідготовки бібліотекарів усе активніше використовують методи ситуаційного проблемного навчання: ділові та інноваційні ігри, тренінги, аналіз конкретних ситуацій бібліотечної практики, спрямовані на моделювання певних виробничих ситуацій, що у значній мірі сприяють розвитку творчої ініціативи бібліотекарів, їхній активній участі в обговоренні питань, включених у план занять. На майбутнє такі заходи професійного навчання планує і наша бібліотека.

Пошук перспективних напрямків діяльності здійснюється і шляхом знайомства та вивчення передового досвіду інших бібліотек. З цією метою наукова бібліотека РДГУ бере участь у різноманітних регіональних та всеукраїнських конференціях, семінарах, нарадах, які організовують та проводять бібліотеки – методичні центри: Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. Сухомлинського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божко, Н. Организация управленческой деятельности в библиотеке / Н. Божко // Бібліотечний форум України. – 2009. – №1. – С.30-34.
2. Вансеев, А.Н. Методическое обеспечение библиотечной деятельности: Учеб. пособие. – М.: ИПО Профиздат, 2001. – 144 с. – (Серия «Современная библиотека». Вып. 10).

3. Ванеев, А.Н. Методическое обеспечение библиотечной деятельности / А.Н. Ванеев // Шкільна бібліотека . – 2006. – №1. – С.106-108.
4. Вергунов, В. Науково-методична діяльність Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук: історія, здобутки, перспективи / В. Вергунов // Бібліотечний вісник. – 2007. – №5. – С.48-53.
5. Виноградова, О.Б. Науково-методична діяльність публічних бібліотек України (70-90-ті роки): автореферат дис. канд. історичних наук / О.Б. Виноградова. – К.: НБУ ім. Б.У. Вернадського, 1998. – 16 с.
6. Ковальчук, Г. Науково-методична діяльність публічних бібліотек Східної України в нових соціокультурних умовах / Г. Ковальчук // Вісник книжкової палати. – 2005. – №7. – С.14-16.

УДК: 027.7:[008+001]

Т.С. ЛАВРЕНЮК

викладач кафедри культурології РДГУ

**БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК
КУЛЬТУРНИЙ ТА НАУКОВИЙ
ОСЕРЕДОК**

Резюме. Розглянуто бібліотеку не тільки як інформаційний, а й виховний центр.

Ключові слова: бібліотека ВНЗ, культура, інформаційні технології.

XXI століття проголошено ЮНЕСКО століттям освіти. А бібліотеки були і залишаються важливим і незамінним осередком підвищення рівня освіченості, адже вони є однією із найважливіших основ цивілізації: не було б їх – зачинилися б навчальні заклади, припинився б розвиток науки. І справді, сьогодні на бібліотеки вищих

навчальних закладів (ВНЗ) покладено важливе завдання – забезпечення інформаційних потреб розвитку освіти, науки, виховання і підвищення духовності – сприяти створенню інтелекту нації.

Зростання кількості вищих навчальних закладів, ролі та престижу вищої освіти серед населення розширюють коло завдань, що стоять перед бібліотеками ВНЗ. Поява нових навчальних дисциплін диктує необхідність перепрофілювання книжкових фондів. У структурі бібліотеки створюються галузеві читальні зали; диференційований підхід до обслуговування читачів зумовлює поділ абонементів, виділяються кафедральні бібліотеки. Але завжди всі питання бібліотечного життя – від поповнення фондів, їх збереження та використання читачами вирішуються у тісній співпраці з ректоратом, деканатами факультетів, кафедрами та викладачами - предметниками. Ресурси бібліотеки (фонди, довідково-пошуковий апарат, сучасні комп'ютерні технології), організація різноманітних інформаційних та культурно-просвітницьких заходів – все спрямовано для досягнення основної мети – забезпечити навчальний процес, наукову діяльність, сприяти виховній роботі вищого навчального закладу [13, 110].

Сьогодні бібліотека – це провідний науково-інформаційний і просвітницький центр ВНЗ.

Історичною практикою доведено, що бібліотеки – це соціальні інститути, без яких суспільство не може бути демократичним, цивілізованим, повноцінним. У них відображається все те, що відбувається в динамічному, соціокультурному житті країни.

Бібліотека ВНЗ– це особливий тип бібліотек, що не тільки сприяє освітньому процесу, а є його складовою частиною. І особливо зараз, коли освіта спрямована на формування цілісної особистості, широти її мислення, готовності до інноваційних процесів, реформа вищої освіти передбачає посилення професійної, освітньої підготовки спеціалістів. Перед такими бібліотеками постають надзвичайно важливі завдання: сприяти особистісно-орієнтованій освіті, надавати високоякісну новітню інформацію, забезпечувати вільний доступ до світових інформаційних джерел, формувати знання у сфері інформаційної культури майбутніх спеціалістів. Саме ступінь інформатизації бібліотек ВНЗ виступає сьогодні умовою впровадження новітніх освітніх технологій [14, 4].

Застосування комп'ютерних технологій підняло роботу всіх підрозділів бібліотеки на новий рівень. Завдяки сучасним автоматизованим програмним системам, маючи вихід до мережі Internet, бібліотеки використовують електронні ресурси, спеціально призначені для відбору, замовлення та придбання літератури не тільки в паперовому вигляді, але й на електронних носіях. Запровадження

новітніх інформаційних технологій вплинуло на модернізацію інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотеки. Змінились не тільки форми бібліотечної та бібліографічної роботи, але й функції бібліотечних працівників. Сьогодні довідково-бібліографічне обслуговування читачів у бібліотеці неможливо уявити без використання електронного каталогу, різноманітних баз даних та інших інформаційних технологій. Саме вони значною мірою змінили уявлення про роль бібліотеки в навчальному процесі.

Велике значення в діяльності бібліотеки має проведення інформаційних заходів “Днів факультету”, „Днів кафедри”, “Днів дипломника”, “Днів аспіранта”, “Днів інформації” та ін. Головне підґрунтя цих заходів – розкриття інформаційних ресурсів. Студенти, викладачі, аспіранти мають можливість ознайомитися з літературою, підвищити свій рівень інформаційної культури та ін.

У плані активізації науково-інформаційної роботи бібліотека зосереджує свою увагу на підтримці наукової діяльності професорсько-викладацького складу. В останні роки в бібліотеках стали традиційними презентації праць викладачів, які користуються особливою популярністю серед читачів. Вони розширюють інформацію про книгу, її авторів, дають можливість студентам пройти школу наукових дискусій, сприяють формуванню культури мислення, підвищенню рівня знань.

Бібліотека є не тільки інформаційним, а й виховним центром, вона формує світогляд студента, його художній смак, культуру, різнобічні інтереси. Університетські бібліотеки мають чималий досвід проведення просвітницьких заходів для молоді. Тематика їх різноманітна. Це, в першу чергу, форми, спрямовані на популяризацію кращих зразків вітчизняної культури та духовне відродження нації.

Виховуючи у молоді гордість і шану до національного, бібліотека не залишає поза увагою світову культуру. Громадська думка про бібліотеку як компонент культури сформувалася в Україні ще до початку XX століття. Передумовою для цього була поява, доступних для переважної більшості населення, бібліотек, що цінувалися суспільством як важливі культурно-просвітні заклади. Свідчення, що бібліотеки створювались як освітні та культурні заклади, можна знайти у публікаціях того часу. Український бібліотекознавець і педагог С.Сірополко відзначав, що земства, незважаючи на мізерні кошти, які виділялись на справу народної освіти, охоче розширювали мережу народних бібліотек, виходячи з того, що народна бібліотека вважалась такою ж необхідною як і шкільне навчання. Саме бібліотеки С.Сірополко розглядав як важливу складову соціально-культурного прогресу, центри духовності, освіти, виховання підростаючого покоління [9, 15].

Перші теоретичні обґрунтування бібліотеки як соціально-культурного інституту належать представникам початкового періоду розвитку бібліотекознавчої думки в Україні – Л.Хавкіній та Х.Алчевській. Вони, визначаючи сутність бібліотечної роботи, розглядали бібліотеку як важливий соціальний та просвітницький заклад, покликаний активно впливати на стан та розвиток культури, освіти та самоосвіти населення. Загальнолюдська культура, вважала Л. Хавкіна, є фундаментом життя демократичного суспільства. Шлях до культури вона вбачала не лише у ліквідації неграмотності, а й у розповсюдженні серед народу читання як важливого елементу культури. Бібліотека була, на її думку, тим безкоштовним і загальнодоступним закладом, який забезпечує використання книг і читання в найширшому масштабі.

Під впливом чинників зовнішнього середовища відбувається часткова трансформація функцій бібліотек ВНЗ. У сучасних умовах їх діяльність має яскраво виражений когнітивний характер. Сукупність впливу таких чинників як: зміна освітньої парадигми, посилення самоосвітнього компоненту навчального процесу вищої школи, зростання значення інформаційної культури особистості. Саме бібліотекам ВНЗ відводиться особлива роль щодо прищеплення студентам навичок роботи з книгою, уміння користуватися бібліографічними посібниками, каталогами, картотеками, довідковими виданнями, Web-ресурсами та ін.

Бібліотека перебуває в постійному пошуку нових шляхів спілкування із читачем, нових форм роботи з розкриття та популяризації книжкового фонду.

За останні 5 років, як свідчать численні соціологічні дослідження, наш читач-студент суттєво змінився. Тому працівників бібліотеки цікавить кругозір і уподобання молоді, система її цінностей. Переважають загальнолюдські цінності, але, завдяки змінам у суспільстві, наш студент став більш діловим та енергійним, готовим включитися у підприємництво й багато працювати в нових економічних умовах. А це означає, що університети нашої країни виховують якісних спеціалістів, готових до запровадження нового, здатних займатися самоосвітою, працювати з інформаційними технологіями, а також духовно збагачених людей, які сприятимуть розвитку нашої держави.

Піклування про професійний ріст бібліотечних кадрів є однією із відповідальніших ланок методичної роботи. Використовуються різноманітні заходи, спрямовані на підвищення фахового рівня бібліотечних працівників.

Важливим напрямком активного впливу на діяльність бібліотеки є інноваційна діяльність. Інноваційний центр бібліотечного

менеджменту, об'єднує зусилля фахівців усіх підрозділів бібліотеки для запровадження в практику нових форм і методів роботи, і в першу чергу, інформаційних технологій.

Успішна робота бібліотеки була б неможлива без тісної співпраці з усіма кафедрами, підрозділами університету, без допомоги і підтримки з боку ректорату, деканатів, які підтримують усі ініціативи співробітників бібліотеки, допомагають вирішувати найскладніші питання. Бібліотеку поважають і люблять читачі, про що говорять відповіді студентів в анкетних опитуваннях. Адже вона, університетська бібліотека, виконує свою високу місію – сприяння створенню інтелекту нації задля майбутнього нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалова, Э. Функции библиотечной и библиографической систем // НТБ.- 1984. - №6. - С.27-38.
2. Васильченко, Н. Современные проблемы комплектования фондов детских библиотек (на примере Украинской ССР): Автореф. дис. - М., 1975. – С. 29.
3. Ильганаева В. Теоретические аспекты формирования научной базы выбора путей совершенствования деятельности библиотек и библиотечного дела в целом // Библиотека в новой социокультурной ситуации: Сб.статей. - Харьков,1992. – С.51-68.
4. Каліберда, Л. Бібліотека як соціальний інститут // Бібліотеки у розвитку історичної науки в Україні. - К.,1999. - С.66-68.
5. Кононенко, Л. Сучасний стан і проблеми культурно-інформаційної сфери України // Питання культурології: Міжвідомчий зб. наук. статей. - К.,2000. - Вип.16. - С.91.
6. Куликова, А. Текущие поступления и их использование в детских библиотеках // Сов.библиотековедение. - 1975. - №3 - С. 21-31;
7. Медведева, В. Бібліотечно-інформаційні ресурси як надбання пам'яті і фактор інформаційної мобільності нації // Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні: Зб.наук. праць. - К., 2000. - Вип.2. - С.46-55.
8. Погрібняк, Г. Становлення та розвиток дитячих бібліотек України. - К., 2003. - 92с
9. Сирополко, С. Народные библиотеки: порядок открытия народных библиотек и их организация. - М.,1910. - 43с.
10. Соколов, А. Социальные функции библиотечной и библиографической деятельности // НТБ. - 1984. - №6. - С.19-27.
11. Столяров, Ю. Библиотека: структурно-функциональный подход. - М: Книга, 1986. - 240с.

12. Хавкина, Л. Книга и библиотека. - М.,1918. - С.11.
13. Чачко, А. Об'єкт бібліотекознавства – сучасна бібліотека в процесі трансформації // Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні: Зб.наук. праць.-К.,2000. - Вип.2. - С.109-118.
14. Ясьмо, В. Бібліотеки України в соціально-культурному контексті на порозі XXI століття // Бібліотека у демократичному суспільстві. - К.,1995. - С.3-5.

УДК: 028-057.875

С.М. ЗІНЧУК

*редактор 1-ї категорії Наукової
бібліотеки Рівненського державного
гуманітарного університету*

**КНИГА І ЧИТАННЯ ЯК
ЗАСОБИ НАВЧАЛЬНО-
ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ РІВНЕНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Резюме. *Висвітлено питання ролі книги і читання в навчальному процесі. Проаналізовано використання фондів бібліотеки студентами для задоволення їхніх інформаційних потреб.*

Ключові слова: *джерела інформації, навчальний процес, використання фонду, інформаційна культура, самоосвіта, читання студентів.*

Відомо, що в сучасних умовах стрімко зростає обсяг інформації, тобто світ дедалі стає проінформованим. Тому все більшою проблемою вищої школи стає формування у студентів уміння самостійно орієнтуватися в бурхливому потоці інформації, та поповнювати свої знання. Гадаю, доречним буде згадати мудрий вислів Плутарха: «Голова студента не посудина, яку потрібно наповнювати, а смолоскип, який потрібно запалити». Навчання може стати цікавим та захоплюючим, якщо воно яскраво висвітлюється активною думкою, глибоким почуттям, прагненням до творчості.

Перед системою освіти постало нове завдання: навчити людину вчитися впродовж усього життя. Інформаційні технології змінили освітній простір вищого навчального закладу (ВНЗ), де впроваджуються інформаційні системи управління навчальним процесом.

Місія бібліотеки ВНЗ спрямована на здійснення інформаційної освіти студентів у широкому розумінні слова, тобто на формування інформаційного світогляду та інформаційної поведінки.

Кількість та різноманітність інформаційних ресурсів стрімко зростає і разом з ними ростуть об'єм та рівень складності навичок пошуку, збору, обробки, аналізу і синтезу інформації, вміння застосовувати технічні засоби, які використовуються в інформаційному процесі.

Сучасна система освіти пропонує збільшення частки самостійної роботи студента, ефективність якої залежить від його інформаційної культури. На жаль, часто студенти виявляються безпорадними при вирішенні типових інформаційних завдань, не знають складу бібліотечних каталогів та картотек, мають недостатню уяву про цінність спеціальних знань і вмінь в галузі інформаційного самообслуговування, що відповідно призводить до неефективної організації самостійної роботи.

Численні соціологічні дослідження показують, що мотивація діяльності студента в значній мірі залежить від усвідомлення практичної значимості отриманих знань.

Незважаючи на сучасні інформаційні технології, книга і читання залишаються головним і основним засобом навчальної діяльності студентів. Ніхто не заперечує, що книга – це складова частина та головний носій загальної культури. Її образ складається з багатьох чинників, які несуть в собі пізнавальну, моральну, естетичну та інші інформації. Якою б не була книга за формою, вона залишається універсальним зберігачем соціального досвіду. У будь-якому вигляді, традиційному чи електронному, книга залишається головним чинником культури та освіти, виконує виховну функцію. Цим вона відрізняється від інших засобів інформації.

Нові засоби інформації доповнюють книгу, але замінити її в житті студентської молоді вони не зможуть. Книга має можливість не тільки подати систему знань, але й допоможе сформувати прийоми свідомого оперування цими знаннями, задіяти студента-читача в систему загальнолюдських цінностей. Книга – не просто носій інформації, а й незамінна можливість тренування розумових здібностей читача.

Наукова бібліотека РДГУ має всі можливості у задоволенні потреб в пошуку інформації, яка сприяє всебічному розвитку студента і як майбутнього спеціаліста, і як особистості взагалі.

Безпосередню допомогу в цьому надає фонд бібліотеки, який сформовано з урахуванням специфіки нашого університету, що нараховує майже 520 тис. різноманітних за типовою та видовою ознакою джерел інформації. 59,5% від загального фонду – це навчальна і навчально-методична література, 7,2% – наукові видання, художня література складає 14,8%. Крім цього, читачі можуть користуватися і періодичними виданнями (газетами, журналами), які становлять 8,1% від загальної кількості фонду.

Так, зіставивши кількісні показники фонду зі статистичними показниками його використання за рік ми отримали такі результати: частка використаної навчальної та методичної літератури від загальної документовидачі становить 69%, наукової літератури – 18,7%, художньої літератури лише 5%, а використання періодики складає 19% від загальної кількості виданої літератури. У цілому фонд використовується досить ефективно.

Одним із засобів вивчення та аналізу використання фондів бібліотеки є статистичні та соціологічні дослідження. Упродовж двох останніх років було проведено два таких дослідження:

- 1) «Наукова бібліотека РДГУ очима своїх користувачів».
- 2) «Книга і читання в житті сучасної студентської молоді».

Така робота проводиться з метою кращого вивчення потреб читачської аудиторії, їхніх побажань, що враховуються у подальшій роботі бібліотеки. Така співпраця приносить значну користь і бібліотеці і читачам, оскільки ми маємо змогу спрямувати свою роботу у потрібному напрямку.

Звернемо увагу на те, що 38,4% опитаних респондентів зазначили, що фонд бібліотеки їхні потреби задовольняє, 24,3% – майже задовольняє і 19,1% – частково задовольняє. А це говорить про те, що фонд формується професійно.

Найбільш активними читачами (і щодо відвідування, і щодо книговидачі) є студенти-першокурсники. Але, на жаль, ця активність з кожним курсом поволі зменшується. Причини цього можуть носити як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. Адже 67,3% від опитаних студентів користуються ще й іншими бібліотеками міста. Крім того, 76,5% респондентів активно використовують у навчанні мережу Інтернет, як досить доступне і швидкісне джерело інформації. Не використовують його зовсім лише 13,5% опитаних.

Щодо відвідування бібліотеки нашого університету, зокрема абонементів, можемо сказати:

- один раз на місяць відвідує 23,9% опитаних;
- один раз на тиждень – 46%;
- щодня – 6,2%.

Загалом активно відвідує абонементи 76,1% студентів.

Щодо читальних залів - спостерігається наступна картина:

- один раз на місяць – 9,6%;
- один раз на тиждень – 41%;
- щодня – 26,3%.

Отже, активно працює в читальних залах 76,9% опитаних респондентів.

Роль університетської бібліотеки в житті та навчанні для 39,8% студентів є основною, а для 47,8% – великою. Це свідчить про значимість роботи, яку проводить весь колектив нашої бібліотеки.

Звернемо увагу на те, що бібліотекою традиційно проводяться заняття з першокурсниками з основ інформаційної культури, але, на сьогоднішній день кількість годин, відведених на ці заняття, є недостатньою. Тому не дивно, що далеко не всі студенти володіють навичками самостійного пошуку літератури, вмінням її опрацьовувати. Відповідно, працівники абонементів та читальних залів надають необхідні консультації студентам, пропонують додатково навчальну, навчально-методичну та іншу літературу, яка допомогла б їм у виконанні завдань.

У вільний від навчання час студенти, в першу чергу, віддають перевагу спілкуванню з друзями, прогулянкам та відпочинку на природі. А ось читанню, як формі дозвілля, надається лише третє місце.

Проаналізувавши читання художньої літератури впродовж останніх років ми помітили тенденцію до невеликого збільшення, а це є наслідком того, що у фонд постійно надходить нова література. Дієвою формою роботи є те, що на початку навчального року видаються комплекти підручників студентам всіх факультетів (з 1-го по 5-ті курси) на весь навчальний рік.

Хотілося б звернути увагу і на те, що у фондах нашої бібліотеки є велика кількість довідкової, енциклопедичної та наукової літератури. Для того, щоб більше зацікавити користувачів наявними джерелами інформації працівниками нашої бібліотеки проводяться культурно-просвітницькі та інформаційні заходи з розкриття фондів бібліотеки, такі як:

- інформаційні огляди літератури;
- виставки-перегляди та постійно-діючі експозиції літератури;
- тематичні виставки на допомогу навчанню, до знаменних і пам'ятних дат та інших актуальних питань сьогодення;
- виставки нових надходжень літератури.

Тематика виставок різноманітна, враховуються інтереси всіх категорій користувачів: професорсько-викладацького складу,

аспірантів, студентів. Наприклад, упродовж останнього року, працівники читального залу №1 організували 42 виставки, в тому числі 37 за профілем діяльності ВНЗ, та 5 тематичних виставок; абонемент №1 – 34, з них 4 постійнодіючих.

Хочу наголосити, що, не дивлячись на досить вагомі здобутки, відповідні ресурсні можливості та комплекс різноманітних форм і методів щодо розкриття фондів бібліотеки, наближення їх до читачів, нам потрібно, все ж таки, активніше спілкуватися зі студентами, шукати нові ефективні форми роботи для поліпшення інформаційної забезпеченості навчального процесу та самоосвіти студентів.

У цьому питанні бібліотека покладає надію на подальше розширення і застосування комп'ютерних технологій та активніше розкриття фондів бібліотеки. Нам потрібно ще більше дбати про покращення не лише кількісних, але і якісних показників інформаційної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біличенко, О.Л. Культурно-виховна роль книги в умовах формування інформаційного суспільства: автореф. дис. канд. наук: 07.00.08 / О.Л.Біличенко; Харків. держ. акад. культури. – Х., 2001. – 15с.
2. Бондаренко, М.І. Активізація навчального процесу у ВНЗ через самостійну роботу студентів / М.І. Бондаренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. праць РДГУ. – Рівне, 2002. – Вип.23. – С.113-117.
3. Драч, І.І. Самостійна робота студентів ВНЗ як важливий елемент сучасної підготовки фахівців / І.І. Драч // Нові технології навчання. – К.:НМЦ ВО, 2004. – Вип.37. – С.86-91
4. Забелина, О.Б. Формирование информационной культуры студентов университета / О.Б.Забелина // НТБ. – 2004. – №8. – С.45-47
5. Коляковцева, Н.А. Вузовская библиотека в новой ситуации / Н.А.Коляковцева // Мир библиографии. – 2007. – №3. – С.7-8.

УДК: 027.7:[378.14:008]

О.В. ГРАБ

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
культурології РДГУ

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РДГУ У
СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ „КУЛЬТУРОЛОГІЯ”**

***Резюме.** Розглянуто роль наукової бібліотеки РДГУ у підготовці фахівців-культурологів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.*

***Ключові слова:** наукова бібліотека РДГУ, студент, культура, інформаційно-бібліографічний ресурс, електронна довідка.*

Підготовка майбутніх фахівців у вищій школі є складним процесом, у якому, поруч із випускаючими кафедрами, домінуючу роль відіграє наукова бібліотека. Саме цей структурний підрозділ допомагає скоординувати комплексну діяльність професорсько-викладацького та студентського колективів університету. Він виступає локальним інформаційним центром, здатним інтегрувати теоретичні знання та практичну площину навчання у цілісний механізм роботи.

Фактично із часу здобуття Україною державної незалежності розвиток її інформаційно-освітнього простору відповідає низці Законів, зокрема таких як: «Про інформацію» (1992 р.), «Про національну програму інформатизації» (1998 р.), «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (2007 р.), Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 рр. тощо. Відтак уся діяльність наукової бібліотеки вищого навчального закладу має й важливе суспільне, соціокультурне значення, спрямовується на гуманізацію, інтелектуалізацію, освіченість наших громадян, з яких чималу частку уособлює студентство. Адже надалі вони вже будуть представляти не тільки навчальний заклад, у якому здобули фах, але й, можливо, країну у світових масштабах.

Значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних науковців сьогодні звертають увагу на роль бібліотеки ВНЗ в організації

навчально-виховного процесу. Так П.Роговою [15] та Я.Шрайбергом [17] акцентується увага на місці наукової бібліотеки у системі вищої освіти, її роботі в умовах правової та технологічної еволюції суспільного розвитку; О.Баркова [4], О.Баришева [5], Б.Бочаров [6], Л.Влащенко [8; 9], Н.Давидова [10], В.Іванов [11], В.Качаліна [12], О.Кожевнікова [13], Ю.Ткаченко [16] у дослідженнях акцентують увагу на інформаційно-виховній функції, потребі створення електронних бібліотек у сучасних ВНЗ; Т.Астапенко [3], Л.Бур'ян [7], І.Перепелиця [14] у своїх розвідках доводять необхідність формування екологічної свідомості та культури.

Така активність дослідників закономірна з низки актуальних причин:

1. Стрімке реформування вищої освіти України;
2. Гостра конкуренція вітчизняного видавничого ринку;
3. Обмеження фінансової можливості ВНЗ та фізичних осіб;
4. Трансформація традиційної бібліотечної мережі в електронну відповідно до вимог часу;
5. Витіснення бібліотек мережею Інтернет-центрів, клубів, кафе;
6. Недостатній рівень створення вітчизняного інформаційного простору у порівнянні зі світовим;
7. Слабка мотивація індивіда формувати інтелектуальну, моральну культуру засобами друкованих джерел.

Останній пункт сьогодні викликає особливу стурбованість у всієї освітянської еліти, адже цілком очевидно, що інтелектуальний розвиток студента, у першу чергу, базується на книжкових фондах, фундаментальних працях професійного спрямування, що тривалий час накопичуються в бібліотеці університету. Не секрет, що чимало педагогів відзначають все більшу апатію серед студентської молоді щодо якісної роботи з навчальним посібником, монографією, енциклопедичними джерелами. Популярним у наш час стає ксерокопіювання, замовлення рефератів, курсових, дипломних робіт через електронні носії інформації. Конспектування навчального матеріалу у читальній залі стрімко відходить у минуле, викликає несприйняття й часто конфлікти у спілкуванні студентів із викладачами. Та й мода на оргтехніку, сучасні технології серйозно підірвала авторитет традиційної для України книжкової культури, її духовного потенціалу.

Дискусія стосовно вищезазначеного надалі буде тільки загострюватися, адже, з одного боку, в міру своїх досить слабких можливостей суспільство прагне відповідати європейським вимогам вищої освіти, а з іншого – відчуває неготовність індивідів розвивати

нові вміння, не руйнуючи традиційні. Саме неготовність молоді особи до комплексної діяльності як із друкованими, так і з електронними джерелами науково-дослідного характеру, слід розглядати як основну причину зниження рівня якості навчання не тільки у вищій, але й середній школі.

Поліфункціональність сучасної наукової бібліотеки тісно пов'язана із формуванням електронних каталогів і баз даних, наукових архівів, сайтів, порталів, створенням системи електронних фахових публікацій, про що детальніше можна ознайомися у працях вже загаданих авторів [4; 5; 6; 8; 9; 10; 11]. Унаслідок цього очікується розширення віртуального доступу користувачів до необхідного інформаційного надбання країни, що вимагає ще більшої відповідальності у громадян за збереження накопиченої століттями друкованої продукції та вміння нею користуватися.

Процес формування електронних бібліотек призвів до прийняття рішення інформаційно-бібліотечної ради Національної Академії Наук доручити Науковій бібліотеці України ім. В.Вернадського забезпечити передачу в науково-дослідні установи НАН копій електронного каталогу, а установам організувати передачу до НБУВ загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів із метою створення електронної наукової бібліотеки НАН України.

У перспективі – створення Національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу, однієї зі складових Національної програми інформатизації. Як зазначає П.Рогова, такий крок передбачає формування зведених електронних каталогів відомчих і територіальних об'єднань бібліотек, баз даних ретроспективної національної бібліографії України та комплексу тематичних баз даних з реферативною, фактографічною, аналітичною інформацією; доступ до інформаційних ресурсів системи через Інтернет і входження вітчизняних бібліотек до глобальної мережі [15].

На перший погляд – досягнення значні, однак сьогодні досить кволо озвучується потреба повернути повагу і любов до української книги (наукової, популярної, художньої тощо) у її друкованому форматі. Існує реальна загроза ще більшої деградації молоді, яка вже не відчуває потреби до прочитання й осмислення друкованого видання, створення домашньої книжкової бібліотеки (що має бути обов'язком інтелігенції!), «живих» дискусій щодо нових фундаментальних надходжень, які часто потребують і критичної оцінки. Скомпрометованим є рівень довіри громадян до бібліотеки (у тому числі й університетської), що призводить до прийняття тими ж студентами вигаданого рішення про відсутність необхідного їм джерела у її фондах. Така «віртуальна» констатація, у свою чергу, й

штовхає їх до перебування, а не інтелектуальної праці, в Інтернет-центрах, клубах тощо.

Отже, виникають питання про кількість і якість, зміст і форму, а поки їх обговорення у контексті обраної теми знаходиться не на головному місці, населення України суттєво втрачає в інтелектуальному розвитку (як і в економічному, моральному, політичному). Думка, що електронні мережі допоможуть значно скоротити фінансові витрати населення на купівлю книг, є абсурдною. При підрахунках оплати послуг Інтернет-провайдерів, клубів, центрів реально видно, що витрати є немалими. Проте заведений глобалізацією механізм і надалі вимагає поширення у суспільстві багато у чому сумнівних ідей і гасел. Шкода, що вони при цьому майстерно оминають освітньо-культурну проблему країни, рівень елітарної, моральної культури громадян. Більше того, вже сьогодні стає очевидним, що з такими темпами наша молодь у короткий термін часу відчує апатію і до електронних ресурсів, бажаючи ще більшого спрощення самостійної роботи, цілковитого уникнення інтелектуального навантаження, наприклад, шляхом пасивного прослуховування навчальної інформації, що вже теж обговорюється.

Локалізуючи тему зазначимо, що переважна більшість студентів РДГУ, на жаль, не знає, що фонди їх наукової бібліотеки налічують більше, ніж півмільйона фахових джерел (станом на 01.01.2009 р. нараховано 517 520 примірників) [Див. електронну довідку]. Це надзвичайно потужний ресурс для освітянської структури, завдяки якому можна впевнено конкурувати і з провідними ВНЗ країни. Поширення інформації про активи нашої наукової бібліотеки ставить і її саму, і університет на гідну сходинку серед вітчизняних вищих навчальних закладів.

Від часу офіційного заснування бібліотеки (1 січня 1945 року) в абсолютно інших умовах діяльності ВНЗ до сьогодні відбулося чимало позитивних змін, у першу чергу, пов'язаних із прагненням високопрофесійного колективу забезпечити і студентам, і професорсько-викладацькому складу якісні умови праці. Відділи обслуговування, що зосереджені у різних корпусах університету, допомагають вчасно і якісно відшукати та опрацювати необхідну інформацію, організувати свою роботу у досить комфортних умовах.

Стосовно ролі наукової бібліотеки РДГУ у підготовці фахівців-культурологів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, то вона є досить важливою. У цьому структурному підрозділі функціонує й відповідний сектор – культурно-просвітницької діяльності. Він забезпечує пропаганду і популяризацію книжкового фонду та найкращих надбань суспільства в галузі науки, культури, мистецтва, літератури.

Співпраця колективу кафедри, студентів спеціальності та наукової бібліотеки РДГУ є плідною й активною, чому сприяє постійне оновлення фахової літератури (монографії, навчальні посібники, періодика, що детально відображені у каталогах), проведення щорічних зустрічей працівників бібліотеки із першокурсниками, залучення бібліотекарів до відповідної співпраці і в межах діяльності студентського наукового товариства «Афіна», що із 2001 року функціонує на кафедрі культурології. Щодо останнього, то завдяки таким зустрічам майбутні культурологи постійно одержують кваліфіковану інформацію про нові надходження до читальних зал та абонементних відділів бібліотеки, отримують запрошення на тематичні виставки, які регулярно організовуються співробітниками бібліотеки.

Книжкові фонди активно використовуються викладачами, аспірантами, магістрантами, студентами кафедри і під час підготовки до лекційних, практичних, лабораторних занять, участі у різноманітних конференціях, олімпіадах, «круглих столах», диспутах тощо.

Ураховуючи той факт, що спеціальність «Культурологія» є інтегрованою гуманітарною сферою знань, яку не можливо досягнути без відповідного історичного, філософського, педагогічного, мистецтвознавчого, літературознавчого матеріалу, студентам доводиться активно опрацьовувати й праці з суміжних дисциплін, що також у достатній кількості наявні у бібліотеці. Особливо відзначимо потужний книжковий арсенал, необхідний для студентів спеціалізації «Викладач історії та теорії культури», що представлений монографіями, навчальними посібниками, методичними розробками (у тому числі й викладачами кафедри), періодичними виданнями, які допомагають реалізувати стратегію академічної освіти у межах Рівненського державного гуманітарного університету.

Проте наголосимо, що ще дещо слабо сформовано фундаментальне забезпечення книгами спеціалізації «Педагог-організатор культурно-дозвілєвої діяльності», але проблема тут полягає не в небажанні бібліотеки накопичувати відповідні видання, а в бездіяльності самих вітчизняних науковців, творчі потуги яких залишаються незначними, а ті праці, які й є в наявності – одержують різні (переважно критичні) відгуки збоку фахівців.

Окремі зауваження можна висловити й до якості навчальних посібників із дисципліни «Культурологія», що читається професорсько-викладацьким колективом кафедри на інших факультетах університету. Однак вони не стосуються ні специфіки діяльності бібліотеки, ні професійності педагогів і повинні спрямовуватися до відповідних структур Міністерства освіти та науки України, які й рекомендують ці видання для впровадження у

навчальний процес. У першу чергу, зазначене стосується відсутності чіткої позиції серед авторів-науківців посібників щодо сутності «Культурології», її змісту, філософського контексту, а відтак – і різної тематичної інтерпретації ними складного матеріалу. Наслідок цієї плутанини – неспроможність студента (а іноді й викладача) сформулювати цілісний науковий погляд на культурологічну проблему.

На допомогу в такій складній ситуації приходять самі викладачі кафедри, які систематично розробляють, оновлюють, доповнюють навчальні програми, методичні рекомендації, посібники, хрестоматії, монографії, зазначені у відповідній картотеці наукових праць педагогічного колективу РДГУ, а також у звітах із наукової та навчально-методичної роботи кафедри.

Позитивною для студентів нашого фаху є і співпраця наукової бібліотеки з міжнародними благодійними культурно-освітніми та громадськими організаціями і фондами, а саме: Американсько-українським фондом "Сейбр-Світло", "Відродження", "Британська Рада в Україні", фондом інтелектуальної співпраці "Україна ХХІ століття", Інститутом дослідів Волині та товариством "Волинь" (м. Вінніпег, Канада). Це збільшує можливості молоді дізнаватися більше про європейську культуру, а також роль української культури у світовому просторі. І, хоча частина згаданих організацій забезпечують студентів різноматематичною літературою, надсилаючи її безпосередньо на адресу кафедри, вони одночасно роблять ґрунтовний внесок у книжкові фонди бібліотеки РДГУ.

Як зазначено в електронній довідці на сайті університету, в колекції наукової бібліотеки РДГУ є й близько 1000 надзвичайно цінних і необхідних для студентів-культурологів примірників книг та журналів, виданих у попередньому столітті (XIX) і переданих до фондів ще учительського інституту вже після Великої Вітчизняної війни від бібліотек Одеського та Харківського університетів. Корисну інформацію майбутні фахівці черпають зі сформованого бібліографічного покажчика «Каталог рідкісних видань бібліотеки РДГУ, виданих з 1814 до 1944 роки».

Таким чином, як інформаційно-освітній центр вищого навчального закладу, наукова бібліотека РДГУ повноцінно виконує такі функції:

- забезпечує студентам, магістрантам, аспірантам, професорсько-викладацькому складу доступ до рідкісних книг, методичних розробок, документів, недоступних іншим бібліотекам;
- здійснює різноаспектне інформаційне забезпечення різних галузей знань, спеціальностей;

- реалізує доступ до інформації, що наявна тільки в електронній формі;
- пропонує послуги одержання наукового ресурсу у мережі Інтернет;
- пропонує друковану книжкову продукцію як складову духовної культури українців.

Разом із кафедрами Рівненського державного гуманітарного університету, у тому числі й згаданої вище, наукова бібліотека дбає про високий рівень інтелектуальної, моральної культури студентів, їх професійну підготовку та авторитет нашого ВНЗ у системі вищої освіти України початку ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України № 537-V від 09.01.07 // Офіційний вісник України. - 2007. - № 8. - С. 9-18.
2. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України/АПН України. ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського; Авт. кол.: О. В. Сухомлинська (кер.), В. Ю. Биков, П. І. Рогова, Ю. І. Артемов та ін. // Освіта України. - 2006. - 17 берез. (№ 21). - С. 6.
3. Остапенко, Т. Формування екологічної свідомості засобами інформаційно-бібліотечної роботи // Екологічний вісник. - 2006. - №2. - С. 28-29.
4. Баркова, О. Електронні ресурси як об'єкти універсальної електронної бібліотеки // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. - №2. – С.75.
5. Барышева, О. Угрожает ли Интернет существованию библиотеки? // Библиография. – 2002. - №4. – С.3-13.
6. Бочаров, Б. Особливості формування фонду електронної бібліотеки навчального закладу // Б.Бочаров, М.Восводіна, І.Рябенко // Вісник книжкової палати. – 2006. - №12. – С.37-38.
7. Бур'ян, Л. Екологічне просвітництво як важлива складова діяльності публічної бібліотеки // Бібліотечний Форум України. – 2007. - №3. – С.31-34.
8. Влащенко, Л. Технологія створення колекції повнотекстових електронних видань у бібліотеках / Л.Влащенко, Т.Грищенко, О.Нікітенко // Бібліотечний Форум України. – 2005. - №4. – С.26-30.
9. Влащенко, Л. Електронні бібліотеки та інформаційно-бібліотечні системи / Л.Влащенко, Т.Грищенко, О.Нікітенко // Бібліотечний Форум України. – 2006. - №3. – С.2-3.

10. Давыдова, Н. Фонды электронных документов в библиотеке // Научные и технические библиотеки. – 2005. - №2. – С. 60-65.
11. Иванов, В. Электронная библиотека как индикатор статуса университета // Научные и технические библиотеки. – 2007. - №8. – С. 22-31.
12. Качалина, В. Интернет-ресурсы в формировании библиотечных фондов (дайджест) // Библиотечное дело – XXI век. – 2004. – Вып. 2 (8). – С.96-122.
13. Кожевникова, Е. Виртуальная библиотека – к услугам пользователей университета // Научные и технические библиотеки. – 2004. - №12. – С.41-52.
14. Перепелица, И. Библиотека как центр экологической культуры // Библиотечный Форум України. – 2006. - №1. – С.37-38.
15. Рогова, П. Інформаційний простір України: роль освітянських бібліотек у його формуванні. [Електронний ресурс] / Рогова Павла Іванівна, Вараксіна Наталія Володимирівна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. - № 1. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>.
16. Ткаченко, Ю. «Електронні», «цифрові» та «віртуальні» бібліотеки: термінологічні зауваження // Бібліотечний вісник. – 2006. - №2. – С.14-16.
17. Шрайберг, Я. Бібліотеки в умовах правової та технологічної еволюції процесів суспільного розвитку // Вища школа. - 2008. - №10. – С.33-48.

Для нотаток:

Для нотаток:

З М І С Т

Грипич С.Н.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РДГУ В УМОВАХ
РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ 3

Поліщук С.М.

КОНЦЕПЦІЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ
ВНЗ У СВІТЛІ ВИМОГ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ 21

Пізюта В.Г.

СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ
ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ.
(З ДОСВІДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РДГУ) 29

Коломієць Н.Б.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ РЕТРОСПЕКТИВНОЇ
КОНВЕРСІЇ КАРТКОВИХ КАТАЛОГІВ В ЕЛЕКТРОННІ 33

Ковальчук Л.В.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ – ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ 37

Трачук Л.Ф.

ФОРМИ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ
В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ 44

Остапчук Ю.А.

КРАЄЗНАВЧІ КАТАЛОГИ І КАРТОТЕКИ –
ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА
ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО АПАРАТУ
БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 53

Панай О.В.

РОЗРОБКА МЕРЕЖЕВИХ ДОДАТКІВ 62

Романуха З.В.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 67

Семенюк Г.П.
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОДИН
ІЗ ЧИННИКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ 71

Лавренюк Т.С.
БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
ЯК КУЛЬТУРНИЙ ТА НАУКОВИЙ ОСЕРЕДОК 77

Зінчук С.М.
КНИГА І ЧИТАННЯ ЯК ЗАСОБИ
НАВЧАЛЬНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ РІВНЕНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ 82

Граб О.В.
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РДГУ У СИСТЕМІ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ „КУЛЬТУРОЛОГІЯ” 87

Наукова бібліотека
Рівненського державного гуманітарного університету

Технічний редактор та коректор
Інна Попик

Комп'ютерна верстка
*Інни Попик,
Олексія Поліщука*

Дизайн
*Олексія Поліщука,
Дмитра Мосурця*

*Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12*